સરસ્વતીચંદ્રનું મનોરાજ્ય
અથવા
રત્નમૂર્તિ

હસ્તપ્રત

ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી

સરસ્વતીચંદ્ર

ભાગ : ૪

પૃષ્ઠ સંખ્યા : ૧૧૯૨ થી ૧૨૮૯

ગોવર્ધન સ્મૃતિ મંદિર : નડીયાદ
સૌજન્ય : ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી ફાઉન્ડેશન : મુંબઈ

"શું કરું? શું કરું! ના સહેવું [illegible]! મરદ બન્યું નામર્દ!
"પ્રતાપ બન્યું કુળ રજપૂતવાનું નિમિત્તમાત્ર ભોળા!
"[illegible] હાથે ચામાર! સાંકડાશમાં લાવ્યું!
"ઘોડાના પગે, રહ્યું રજપૂતાઇ: સાંકળિત ના મૂકું!
"હવે-પછી- ચાલતા વિમાનમાં; નહિ તેવું નાહિંમત!
"સાંકડાશની મહેક સાંધું કુળ આબ-પ્રભુનું વાંકું.
"મહાવીર નામે, સાંકડાશ, તું નહિ રહે હિંમત!
"પ્રતાપ તારું પ્રાણ નહિ છે! નહિ ના તું વાત!
"સાંકડાશ! તુજમાં ઇચ્છાનું વનમાળમાં નાખે!
"મહાવીર ધનધામ ગાળે, મરણ ધનમાં પૂરી થાશે!
"અમારા ધનમાં કહ્યું ઉગાર્યું! હવે ધણી આવે!
"સાંકડાશ! તુજમાં ઇચ્છાના પરિણામ કરાવે.
"આજ મિત્ર, કુળ પ્રભુ રજપૂતાઇ, હવે નવા થાશે,
"સાંકડાશને ઇચ્છાના નામે ભવિષ્યનો ગાશે."

પ્રકરણ ૪૦

[illegible]

"એ તો [illegible]"

[illegible]

[illegible]

Fiat justitia ruat caelum! (Justice shall be done though the heavens fall!)

A legal ~~gospel~~ maxim of Rome

[illegible]

[illegible]

વિધા૦ — કુદરતનો નિયમ તને ભુલાવતો નથી?

રૂપા૦ — તે ભુલાવતો હશે તો ભુલાવવા દો. તે મારાં કાંઈ હાનિ નથી. તે કાળનો કાંઈપણ ભાર ~~[illegible]~~ ઘરડ થોડુંક તો તે કામ કરશું જ. હું મારો ~~[illegible]~~ દેહ છોડું કહી શકું કે ~~[illegible]~~ મારા વાંકુ ~~[illegible]~~ નથી નથી રહી.

વિધા૦ — પણ તેમને ઘેર આવીને શું થશે? તેમને ત્યાં જ કેમ ~~[illegible]~~ રહેવું નથી?

રૂપા૦ — ~~[illegible]~~ આપ શું બોલો છો તેમ મને કાંઈ સમજાતું પણ નથી.

વિધા૦ — હું તને કાંઈ ~~[illegible]~~ વિચિત્ર સવાલ કરું ~~[illegible]~~ પણ તે તું કેમ રીતે સાંભળી લેશે તે ~~[illegible]~~ મારાથી સમજાતું નથી. જાણું નથી ત્યાં સુધી મારાં બોલવું વ્યાજબી સમજાતું નથી.

રૂપા૦ — ~~[illegible]~~ તો હાનિ તે કરી છો. ~~[illegible]~~ આપના હિત કુદરતને ડર શાને વચમાં નથી.

વિધા૦ — મારી વાત ઉપરથી નથી.

રૂપા૦ — ~~[illegible]~~ હા! ~~[illegible]~~ આપણા જેવું નવી સમજણ ~~[illegible]~~ કે મારી સાથે આપ બોલવામાં રહ્યા છો. આ બોલવામાં ~~[illegible]~~ કુદરત મારા કુદરતને બોલવું બનાવે છે તે રહ્યું આપે ~~[illegible]~~ સમાચારમાં નહિ બનાવવા. એકમતે ~~[illegible]~~ આવતા છે — આપની શ્રીતે ~~[illegible]~~ છતાં પણ જાણે છે — તે હું વાત સમજ.

વિધા૦ — કુદરત જાણ છે! —

~~રૂપા૦~~ "હા!" — : [illegible]

~~વિધા૦ — [illegible]~~ કહો

વિધા૦ — પણું કરીને છે — તે કુદરતમાંથી પણ જાણે છે?

9.41

M. [illegible]

G.42

ગુલાબસિંહજીનું મોં વિલાઈ ગયું. [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ આંખોમાંથી મોટાં બિંદુ
ટપકવા લાગ્યાં.

વિદ્યા— મને આ સમાચારથી શું કહું તે હું જાણતો
હતો [illegible]. ~~[illegible]~~ હવે [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible]
કરવું છે તે કહે.

ગુલાબસિંહજીનાં આંસુ [illegible] દેખાયાં [illegible]
[illegible] દેખાઈ [illegible] ઉપર આંખનાં નવાં
આંસુ [illegible] દેખાયાં.

"હું જાણું છું! હવે મને કાંઈ કહેવાનું નથી. ~~[illegible]~~
[illegible]
"આપને [illegible]
"ગુલાબસિંહજીનું [illegible]. હવે ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible]? હું જાણું છું. [illegible]
"હું [illegible]" [illegible] ~~[illegible]~~ આંખના [illegible].
ગુલાબસિંહજી [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] લાગ્યો.

"ગુલાબસિંહ! [illegible] નથી. આ [illegible]

શાંત થઈ મને ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] હું ~~[illegible]~~ આ વાત [illegible]! આપની પ્રતિજ્ઞા [illegible]! — [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] શું ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]?

M. [illegible]

ગુલાબસિંહનું મોં ફિક્કું પડી ગયું. તેણે ઉત્તર ન દીધો.
ખાતું નહિ પડી તે તેનામાં ~~[illegible]~~ આતુરી મોટાં નેત્રો
રખડવા લાગ્યાં.

વિદ્યાધર— જેમ આ સંસારમાં હું રહીને હું ભાવી
જોતો રહીને જ શક્તિમાન હતો. ~~[illegible]~~ હવે મારા
હૃદયમાં સુખદુઃખસંબંધીની ઇચ્છા ભરાય છે કે કુદરતે જે
કરવું છે તે કરે.

ગુલાબસિંહની આંખો ઊંડી ગયાં દેખાયાં કે જાણે તેમાં
આંસુ રહ્યાં દેખાય તે જે રસ્તે ઉપર આંખનાં નવાં
આંસુ લોહીના ગયાં વળી દેખાયાં.

"હું જાણું છું! હવે મને કાંઈ દુઃખ નથી. ~~[illegible]~~
"આપને કોઈ લોભ કે કશો ન મળે કે ગયું તે કરે. દુઃખનો
"પ્રેમપાત્રમાંથી હું, જેવી તે જ થાઉં છું. હવે ~~[illegible]~~ [illegible]
"શાને તે મનાં હશે? હું જાણું છું. એ દશાથી તે ગયું હતું.
"હું જીવું છું." ગુલાબસિંહે ઊંડે સ્વરે ~~[illegible]~~ આંખના ઊંડાણમાં
વિદ્યાધર તેના જ ચિંતામાં ભરી પડતા ઉતાર્યા તે જોઈ ભારે
લઈ ઊંડું દુઃખ પર ચિંતાજનક લાગ્યો.

"પ્રસન્નમન! આંખનો કાયર નથી. આ વાતમાં કેમ
શાંત ઊંડું મને ~~[illegible]~~ આનંદ આવે શાન્તિ મળી ચાવે તો
ફીજ પાણી હું ~~[illegible]~~ આ વાત કરીશ? આપણી પ્રતિજ્ઞા, અને
આપણો ધર્મ ~~[illegible]~~ અને આત્મિક પદે ભળતાં ભાગ્ય!—તેના
અવસ્થામાં શું ~~[illegible]~~ લોકો દેખાય એવા સ્વરૂપનો લાભ મને
મળે નહિ?

ગુલાબ૦ – હવે તે હું કરવાનું શું? અનિરુદ્ધ પાછળમાં પડી, ધર્મ ખોવાઈ ગયો, તો [illegible] અનિરુદ્ધ બોલવામાં આડંબર જ [illegible] હવે આપ પ્રેમાનંદ [illegible] છો તો તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?

વિદ્યા૦ – આપણી કરવા [illegible] કેમ ન [illegible]? [illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?

ગુલાબ૦ [illegible] [illegible] [illegible]. "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?"

વિદ્યા૦ – આપણે [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] –

ગુલાબ૦ – આપણે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

વિદ્યા૦ – તો આપણાં [illegible] [illegible] [illegible] તો આપણી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ગુલાબ૦ – આપણાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપણો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible]

વિદ્યા૦ – [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

ગુલાબ૦ – [illegible] [illegible] છે તે [illegible] [illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

આવો દોષ તો [illegible] સંઘરીને
વધારે સારી માનવામાં [illegible] એમ ક્યાં નથી? [illegible]
[illegible] ધીમાબહેનને આ વાત સાથે માને નહિ કે
ઉત્તમબહેનને કોઈએ વિશ્વાસ કર્યું નથી. [illegible]
[illegible] એનો અભ્યાસ સાંભળી તેમણે ઉત્સાહિત થઈ ગયું,
પણ એ અભ્યાસ એવો દોષ તો એ સ્વભાવને પણ ગાંઠે નહિ
કે [illegible] ઉત્સાહિતને પણ છોડે નહિ. [illegible] સ્વાભાવિક એમાં કોઈનું
[illegible] સાથી ધીમાબહેનથી એ વાત છાની રહી નહિ કે [illegible]
કે તેમણે એવો દોષ તો કુદરતે માટે કર્યો [illegible]
થામાં જ દેખાતો થાય નહિ. બુદ્ધિમાનને પણ કુદરત [illegible]
વગાડે કુદી દેખાતું છે. [illegible] એ અભ્યાસના સ્વભાવમાં
જ [illegible] કરી દોષ તો દેખાય છે. [illegible] માત્ર વધે
એટલે કે છે કે આપ કુદરત છે તેમ તે એવો દોષ તો સુધ-
રાવવા [illegible] આપણે છે જ ભાવતા વિના સાથે
અભ્યાસ [illegible] આપણે છે જ ભાવતા વિના કદી
નહિ પાછી આવતા વિના કદી રહી નથી.
વિદ્યા૦ — તેમ કરી શકાય તો હતો, [illegible] તેને ન ગમે
દોષ.
સુધા૦ — તેમ કરવામાં [illegible] એવો અભ્યાસ કરવો પડે
પણ પછી [illegible] કોઈ લાગતા દોષ.
વિદ્યા૦ — દોષ.
સુધા૦ — આજ સારા આવ્યે તો હું જ [illegible]
નહિ.
વિદ્યા૦ — શા વિશે તું આ કહે છે?
સુધા૦ — કુદરતે [illegible] એ સ્વભાવમાં [illegible]
કરે છે તેમને આ વિશે હું એમ કહ્યા કરવું.
વિદ્યા૦ — પણ અભ્યાસ એવો હોય તો!
સુધા૦ — એવો હોય તો તો આપણું [illegible] કુદરતે તો
[illegible] [illegible] આપણા દેખાવ રાખવાનો.

divide
corpus
10 [illegible]
31

income. 27 d. g 29. 30 a
[illegible] 27 d. g
4 [illegible] 27 g. 30
3 [illegible] 19. 30 b c. 32
6 [illegible] 16. 28. 30 a. f
7 [illegible] 30 a
8 [illegible] 23. 27 d. g
1. 2. [illegible] 25
3 27 (b) c. 24
27 [illegible] 30 c. 31. 29

9 11 [illegible] 27 a
11 [illegible] 14. 17
21. 27 a
13 [illegible] 15. 16. 17
18. 20. 22
24 [illegible] 26. 27 a
d. f. g

common group:
3 [illegible] 4. 8. 1. 2. 27. 24
4 [illegible] 8. 1. 2. 24.
6 [illegible] 7. 13
1. 2. [illegible] 24
11 [illegible] 13. 24

unconnected 5. 11. 12.

classes (a). 5. (b) 11. (c) 12 (d) 3. 2. 8 (e) [illegible] 4
young boys & men & [illegible] — Brahmanic fabric — [illegible] ethics — [illegible] Rulers & subjects

(f) [illegible] 6 (g) [illegible] 7 (h) [illegible] 3 (i) [illegible] 24
women & arts — economical — social & domestic — Political Rulers

(j) 22 [illegible] 27.
Religious, God & good heart.

(c) (d)
Study of [illegible]
[illegible]

e. f. g.

i.

j

[illegible] prepares students for life & its [illegible] struggles & [illegible]
[illegible] (d) [illegible] — [illegible]
& discipline [illegible]
— to protect & preserve
(a) [illegible] — [illegible] abroad from [illegible]

Care of [illegible]
[illegible]
evolution of [illegible] in practice

[illegible] in practice

વિદ્યા૦ — મને કંઈક અતિશયોક્તિ વિના લાગ્યા છે તેમ છતાં ||98

આજે ~~[illegible]~~ વિદ્યાર્થી ફુલાના આનંદ રાખું છું.

ગુલા૦ — ~~[illegible]~~ આવે તો પણ એવી આવી પણ તે

મ્હારી સમજુતીમાં તે આવતી નથી.

વિદ્યા૦ — ત્હારી બુદ્ધિ ~~[illegible]~~ નાની છે. પણ તે ફુલાકોમળ

આવડતાથી ઉંચી ગઈ છે.

ગુલા૦ — એમ હો. ~~[illegible]~~ પણ તે આપને ફલે કામ લાગે

એવા નથી.

વિદ્યા૦ — તરવારે યુદ્ધમાં કામ લાગે તે ત્હારા મિત્રની

વિદ્યા અને બુદ્ધિ આવે ફુલે કામ લાગે. ગુલાબસિંહ!

તે ફુલોને મ્હારે મુનિરાજ મહારાજનું અપમાન છોડવાને

વારે આવે છે તે ફુલના વિચારમાં ~~[illegible]~~ — અપમાન નથી

માત્ર આમાનો મજબુત કીધી ત્હારા આત્માને ઉતર ના આધાર

રાખવાનો કામ આવે છે તેવા પ્રસંગમાં — ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ મ્હારી ગુલાબસિંહની બુદ્ધિ અને વિદ્યા મને કામમાં નથી

~~[illegible]~~ મ્હારે વિદ્યા-

લોકો ~~[illegible]~~

અતુરતું પોતાનું મનોરથ વાળું કરી રહ્યું નથી.

ગુલા૦ — સ્વામીની બુદ્ધિ ~~[illegible]~~ પામી શકાયે. મહાદેવીની

આપે સ્વામીની બુદ્ધિમાં ન આવવું પડતું નથી.

વિદ્યા૦ — ~~[illegible]~~ લોક તેમ માને છે. પણ આપણું હૃદય

જાણે બુદ્ધિને સંઘરાયાં છે તેને તોડવાને શું મ્હારી ગુલાબસિંહનું હૃદય

ફુફું કરી શકતું? ગુલાબસિંહ! મ્હારા કુટુંબનાં આવે આવી

ફરી. અને ફુલાવતાં તે મ્હારી પિતામાં આવે પડીને પણ

ન હતો ત્યારે ગુલાબસિંહની ઉદાર બુદ્ધિએ મ્હારી અને મ્હારા

કુટુંબની સંભાળ લીધી છે તે અને આ મ્હારી પ્રતિ પાલિકાને

આપે કર્યા છે! ~~[illegible]~~ તે દિવસ તું મ્હારી હતો તે

તું ત્હારી હતો. આજ શું તે પછી આવી તે તું મ્હારી હતો નથી!

[illegible] — [illegible] — [illegible]
[illegible]

18 [illegible] — joint family

19 [illegible] 54. [illegible] — Study of our shortcomings & progress of foreign nations & policy of Government — its fundamental principles.

20 [illegible] 35. [illegible] — [illegible] other words. [illegible]
[illegible] p. 1046 [illegible]. [illegible] protests [illegible] from [illegible]

[illegible]
1049 [illegible] ~~[illegible]~~ —51. 1055 — 61. 64

21 ~~[illegible]~~ [illegible] 1050 ~~[illegible]~~
[illegible] p. 1052 [illegible]
" on " [illegible] "
[illegible] "

22 — — [illegible] 1053. 54 women & her education

23 [illegible] p. 1062 — 3 [illegible] 1070 – 73
[illegible] & suckers [illegible] women [illegible]

24 [illegible] — 1063. 69 [illegible] 1065 — 68

25 & [illegible] 1099. 1112 – 3.
[illegible] 1078 — 9

26 [illegible] 1096 [illegible] on [illegible] & [illegible] 1099 — 1100. 1108 – 12. 13

27 (a) [illegible] [illegible] peace [illegible] 1109 —
(b) " on [illegible] 1100. [illegible]
(c) " on [illegible] 1101 — 1107
(d) " [illegible] } 1107
(e) " on ~~[illegible]~~ [illegible] the [illegible] 1114 — 5
(f) " on [illegible] [illegible] : 1115 — 18
(g) " & [illegible] India's hopes
(h) "

28 ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible].
29

30 ~~on~~ Health, wealth, peace, progress, morals, & [illegible], & independence as individuals & nation — to children, men, women, ~~[illegible]~~ aged, [illegible] & our nation!
[illegible] Bose

ગુણસુંદરી ~~[illegible]~~ વિદ્યાચતુરને ગળે બાઝી 1199
રોઈ પડી ને રોતાં રોતાં કહેવા લાગી.

"મહારાજ! ક્ષમા કરો! ~~[illegible]~~ મેં હઠ કરી ને આપનો મહાન અપરાધ કર્યો! દુઃખે મારી બુદ્ધિ [illegible] ને આપે દયા કરી ક્ષમા કરી. આપ બોલો તે સાંભળવા ~~[illegible]~~ ને આ ~~[illegible]~~ ઉંડું બુદ્ધિને લાગશે તે કહેવા તૈયાર છું. ~~[illegible]~~ હું એટલું કહું છું કે — કુમુદ, કુસુમ, ને ~~[illegible]~~ — સર્વને દુઃખ મારી જ આપવામાં જ ભિન્ન પડાવ્યાં. બાકી શાને પ્રભાતમાં પાછા ફરવા આવો છો!" આટલું કહી ~~[illegible]~~ ગુણસુંદરી [illegible].

વિદ્યા. — ~~[illegible]~~ તું સમજ છે તો મારા હૃદયમાંથી પડદા દૂર કરી વાત કહું છું તે સાંભળ. કુમુદનો અપવાદ [illegible] તેનો કોઈ દોષ છે જ નહીં — મારી [illegible] નું ~~[illegible]~~ [illegible], ~~[illegible]~~ ને [illegible] ને [illegible] સરસ્વતીચંદ્રને ~~[illegible]~~ [illegible] ને કુમુદનું [illegible]. [illegible] ~~[illegible]~~ ને [illegible] ~~[illegible]~~ ને [illegible] ~~[illegible]~~ કુમુદની [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] કુમુદના હૃદયનું [illegible] નથી. પણ લોકનો અપવાદ [illegible] તો મેં [illegible] વિચાર કરી મારા [illegible] [illegible] કર્યો છે. સરસ્વતીચંદ્ર [illegible] કુમુદનું દુઃખ દૂર થઈ શકતું ન હોય તો [illegible] કોનો! [illegible]. ~~[illegible]~~ આપણા [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] આપણે [illegible] [illegible]. આપણા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપણે [illegible] છે. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સરસ્વતીચંદ્રના [illegible]

G.42

(e) [illegible] p. 340 Importance of [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] (Quadrant p. 108)

6 [illegible] p. 401 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] UK

[illegible] - Spender [illegible] [illegible] p. 402 X - dealing

[illegible] [illegible] problems and general intermission & Arts - p. 402 X - dealing

[illegible]. Care of the Female Population. Education. Selective selection of [illegible] [illegible]. Requirements & [illegible] for [illegible]. Beauty, Art, & the Statuary. [illegible] Health Hygiene. Re-manners. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

7 [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] on all questions about

Surveys. Revenue Com. [illegible] on all questions about

[illegible] - diagnosis & cure for all [illegible]

matters in these. Adjustment of [illegible] budgets [illegible] [illegible]

[illegible], Economical Problems - Preservation & Prudence. The

Governing & distributing [illegible] among [illegible]

low-paid comforts & prospects [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]

Public Health, Sanitation, cost calculating Bazaar. [illegible]

8 [illegible] Communication with all men. Peoples' Hall - [illegible]

[illegible] - [illegible] [illegible] & [illegible] & mutual study of [illegible]

wants & aspirations.

9 [illegible] - diplomacy & [illegible] - how to [illegible] [illegible] one

with [illegible]

10 [illegible] - [illegible] - [illegible] - really the [illegible] - [illegible]

11 [illegible] - [illegible] [illegible] Brahmin's Hall. - The Hall of

Science, Philosophy, & Learning - of the oldest High & Useful [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] 2. [illegible] or reformer [illegible]

12 [illegible] number of [illegible] [illegible]. [illegible] Confess

Brahmanic [illegible] to their line '[illegible]'

[illegible]

13 [illegible] - [illegible] - [illegible] [illegible] until [illegible] re-

[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] an [illegible]. [illegible]

Wisdom of Ages

14 [illegible]

15 [illegible] p. 118 - [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Juvenile Rising & Patriarchal Abuses.

Joint Family System [illegible] [illegible] [illegible] of [illegible]

16 Ch. 30. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

2. [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

17 Ch. 31. [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible]. A whole social fabric

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧૨૦૫ 96

* જુઓ કેવા પ્રસંગ ટાંક્યા તો તેમાં [illegible]
• પિતૃ ત્યાગનું નહી પણ આજ્ઞાભંગ આપનું કે આપણો
ધર્મ છે એવું હું માનું છું, અને [illegible] કુટુંબના ડરથી નહિ
[illegible] એમ કરવા ધર્મ નહી પણ [illegible] માતાપિતાની સેવા
શ્રીજીની ફરજી માને છે — તે [illegible] ત્યાગવું
ત્યાગવું છે! [illegible] કુદરતના કૃત્ય [illegible] માટે [illegible] તે [illegible]
મળી રહી તો આપણો તે દેવી — [illegible] તેમાં [illegible]
આપવામાં મારી માટે લાગવું કે હું પડવું છું. [illegible] તે [illegible]
આપના અર્પણ કરેલા છે તે આવા ધર્મના ત્યાગને માટે —
"હું માનું છું કે આ કાર્યમાં અપકીર્તિ છે, [illegible] આપના
[illegible] [illegible] રીતે ફરમાવ્યા કરવાને આપણે આ કાર્યને માટે
આદેશ દીધું, અને [illegible] આ કાર્ય કરી મહારાજનું
અંધારા[illegible]માં રહેવું તે મહારાજાની [illegible]માં ત્યાગવા લાગ્યું
છે. એમણે એમ આ કાર્યનું [illegible] નહી કરી અને
મને [illegible] [illegible]. એમ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
આપિફકારથી દૂર કરવો એ મહાસભાનો ધર્મ છે. એ ધર્મનો
મહારાજાને [illegible] કરવો એ મારો ધર્મ છે. એ ધર્મ હું પાળીશ
તે કુદરતે સુખ કરવાનો આપનો ધર્મ [illegible] [illegible] તો [illegible]
[illegible] પરમ સંતોષથી કરાશે — તે પછી હું અને તું એ [illegible]
[illegible] રહેશો — તે [illegible] તું મને [illegible] [illegible]
"એ પ્રસંગ આપણે તો કુદરતનો [illegible] પણ હું [illegible]
કરીશ. એનો ઉપાય રહી તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહી તો
મહાં [illegible] [illegible] કરાવો, તો મરણ [illegible] [illegible]
હું અને કુટુંબ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] છે ત્યાં [illegible] તો મરણ [illegible]
તો [illegible] સ્વતંત્ર [illegible] [illegible] રહી [illegible]
અને [illegible] જીવન કરવા[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] કરી આપીશ. એ કાર્યને [illegible] પણ [illegible] [illegible]

[illegible] p. 390 Importance of men & things e.g. of [illegible]

[illegible] (Buchanan p. 1081)

6 [illegible] p. 401 [illegible] from [illegible] gives [illegible] of [illegible] UM

[illegible] spending [illegible] — p. 402 X — [illegible]

[illegible] politics [illegible] [illegible] & [illegible] — p. 402 X — [illegible] of

Government. Care of the Female Population. Education. Selection of [illegible] Requirements & [illegible] for [illegible]. Beauty, Art & the [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Health, Hygiene [illegible]

7 [illegible] from [illegible] gives [illegible] on all [illegible]

Surveys. Revenue Comm. [illegible] on all [illegible]

[illegible] — diagnosis & cure for all [illegible] matters in these. Adjustment of budgets of [illegible]

[illegible], Economical Problems. Pensions & Pensioners. The Governors & distribution [illegible] among the Indian [illegible], tax-payers comforts & prospects [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], Public Health, Sanitation, cool calculating Bengal. [illegible] Peoples' Hall — [illegible]

8 [illegible] communication with all men. [illegible] & [illegible] & practical study of [illegible] wants & aspirations.

9 [illegible] — diplomacy & [illegible] — how to make [illegible] [illegible]

10 [illegible] — [illegible] — really the [illegible]

11 [illegible] [illegible] Brahmin's Hall. — The hall of Science, Philosophy, & Learning — of [illegible] High & Useful [illegible] [illegible] [illegible] or reforms [illegible] Confucius

12 [illegible] number of [illegible] [illegible]. Brahmanic [illegible] to their [illegible] [illegible]

13 [illegible] — [illegible] — [illegible] death until getting [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] an arrowhead. [illegible] — Wisdom of Ages.

14 [illegible]

15 [illegible] p. 118 [illegible]

Joint Family System & Patriarchal Abuses. [illegible] discussion of [illegible] &

16 [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

17 [illegible] 31 [illegible] A whole Social fabric [illegible]

જે સુધારો કેવા પ્રકારના હોય તે તેમાં [illegible]
બિલકુલ નાંખવું નહીં પણ આપણાથી આપવું એ આપણો
ધર્મ છે એવું હું માનું છું, અને [illegible] આવા સુધારા કરવા તેનું
[illegible] એમ કેવળ ધર્મ નહીં પણ માતાપિતાની સેવા
ગીતાની ફરજો માની છે — તે [illegible] વ્યાપાર કર્યું
બતાવ્યું છે! [illegible] ફરજના ફરજો બજાવવી મારે ફરજનો એ ધર્મ
મારો રહી તો આપણે તે કરે — મુસલમાન તેમાં [illegible]
આપવામાં મારી સાથે આવવું એ હું ચાહું છું. [illegible] એ નહીં તેમ
આપવા અમલ કરવો છે તે આવા ધર્મના વાંચન માટે —

"હું માનું છું કે આ કાર્યમાં આપણી ફતેહ છે, [illegible] આપણો
લોકો [illegible] રીતે ફરમાવ્યું કરવાને આપણે આ કાર્યને માટે
માગણી કરી છે, એને [illegible] આ કાર્ય કરી મહારાજા
અધિકાર[illegible]માં ફરજ તે મહારાજાને સુધારવામાં નાંખવા બિલકુલ
છે. એમના જેમ આ કાર્યનું આમંત્રણ નહીં કરે અને
મને ઘણું ગમશે. જેમ [illegible] ઘણું ગમે તેવા મજૂરોને
અધિકારથી દૂર કરવા એ મહાસભાનો ધર્મ છે. એ ધર્મનો
મહારાજાને બોધ કરવો એ મારો ધર્મ છે. એ ધર્મ હું પાળીશ
તે ફરજને સુધારો કરવાનો આવો ધર્મ મારો હતો તો અધિકારમાં
લોકો પક્ષ એમનાથી કરીશ — તે પછી હું અને તું એ મહાજનો
[illegible] આ હવાલે રહીશું — તે મહાસભાનો છું અને અધિકારી મહાજનો.
જે અમલ આપણે તે ફરજનો આમંત્રણ પણ હું કરું

"એ અમલ આપણે તે ફરજનો આમંત્રણ મોકલવા પરિણામે
કરીશ. એની ઇચ્છા હશે તો [illegible] મોટાની મેળવવા [illegible] હશે તો
મહાસભાનો સ્વરાજ્યપ્રાપ્તિને હરાવો, તો મહાસભા [illegible]
હું અને સુધારા અધિકારમાં કુમારિકાઓને સ્વતંત્ર કરે રાજ્યોમાં —
તમારા આપવામાં સ્વીકાર છે ત્યાં મોકલીશ, તે મહાસભાને
જીવન આપવાનો સ્વીકાર છે ત્યાં મોકલીશ, તે મહાસભાને,
તો [illegible] સ્વતંત્ર [illegible] હિંદુસ્તાનમાં રહી નીતિ, પરમાર્થ,
અને વિચારનું જીવન કરવા[illegible]માં આત્મબળ આપવાનો એને
સદ્ગુણના ફેરફાર આપીશ. એ કાર્યને સેવા પણ અધિકારનું છોડવું માટે

A

1. [illegible] (no [illegible] labour [illegible]).

~~2 [illegible]~~

2 [illegible] — [illegible] [illegible] for ages.

3. [illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible].

Indian p. 1088 -1096 [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] on

[illegible]. [illegible] [illegible] of [illegible].

[illegible] = object. [illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible].

[illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible].

~~[illegible]~~ [illegible] naturally [illegible] [illegible] of [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] own [illegible] ([illegible]) in matter of [illegible] & [illegible]

4. [illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible] "[illegible]. [illegible]. [illegible]

Indian p. 1083 [illegible] to [illegible] of [illegible] [illegible] ~~[illegible] in [illegible]~~

& [illegible] [illegible] [illegible] on [illegible] at in house of [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] or [illegible] of [illegible]

[illegible]. Note of [illegible] [illegible] [illegible] affairs. ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] [illegible]. [illegible]. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] for [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. Progress [illegible] & [illegible]

Indian p. 1087 5. [illegible]. [illegible]. [illegible]. ~~Progress~~ Actions. [illegible]. [illegible]. [illegible] of [illegible] [illegible] of

& [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible]. [illegible] from [illegible], [illegible] of [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]. [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] & [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible]. [illegible] against [illegible]. [illegible]. [illegible] [illegible] across [illegible] & on [illegible]

for [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]. [illegible]. Invasion (by the [illegible] of [illegible])

of ~~[illegible] [illegible] Indian stones~~ [illegible] & [illegible] at home & abroad — [illegible]

[illegible] to [illegible]. Shows = [illegible]. [illegible] & [illegible]. = [illegible] Providence [illegible] [illegible]

(a) [illegible] community [illegible] of all [illegible] (b) [illegible]. ([illegible]) (c) [illegible]

& contemplating "good" of all these ([illegible] p. 3804-3 [illegible] [illegible] [illegible]

for [illegible] These [illegible] ([illegible]) [illegible] of [illegible] & [illegible] [illegible]

for people. (e) [illegible]. [illegible] p. 392 (f) [illegible] [illegible]. (g) [illegible]. (h) [illegible]

p. 3934 gain of [illegible] [illegible] by [illegible] — by [illegible] 394 — [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible], foreign [illegible], [illegible] [illegible], p. 395-6 (i) [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]. 397-8 (j) [illegible].

"ગુરુદેવ! ધર્મને નામે અત્યાર પર્યંત [illegible] [illegible] આપણે [illegible] વાર [illegible] કરાવ્યાં હશે! કેટલી [illegible] [illegible] કર્યાં! કેટલી [illegible] [illegible] પુરી [illegible]! એ [illegible] પાપ [illegible] — [illegible]. હવે એ પાપ [illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપણે [illegible] છે, તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] પાપ છે તો આપણે [illegible] નહીં કરીએ. [illegible]! [illegible] તે [illegible] [illegible]. તે [illegible] આપણા [illegible] [illegible] [illegible]?

"તો એ ધર્મના [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મ [illegible] પડશે! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હશે!

[illegible] [illegible] છે તે [illegible] [illegible] [illegible]

"ગુરૂનહત્વા હિ મહાનુભાવાન્
શ્રેયો ભોક્તું ભૈક્ષ્યમપીહ લોકે।
હત્વાર્થકામાંસ્તુ ગુરૂનિહૈવ
ભુઞ્જીય ભોગાન્ રુધિરપ્રદિગ્ધાન્॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"સુલોચના! પ્રજાવત્સલ લોકો તો રૈ પણ જમાનામાં [illegible]
પરાક્રમશીલ લોકો ક્યાં રાજાઓ માતાપિતા કે દરેક કુટુંબનો પણ
રક્ષણ કરનારા લોકો તો માતાપિતા પુત્રનું [illegible] દાન કરે છે તેમનો
અપકાર કરે! દેહનો ત્યાગ કરી તેમના પુત્ર રૂપે પોતાના
ધર્મમાં [illegible] સ્થિર [illegible] સમજવા! પુત્રનું દાન કરવું પુત્રના
આત્મીય પિતા [illegible] કે [illegible] લોક રાખે છે તે માતાપિતા-
રૂપે દેવું જ સમજવાં! તેવા પિતાને માટે [illegible] [illegible]
નિઃસ્વાર્થ [illegible] કરે છે તે કરે છે કે — "હે પિતા! તમારે [illegible]
[illegible] છે — તમારો પુત્ર [illegible] નથી!" —

"હે બાપ! તમે પણ આવા છો તો [illegible] લોકો-
[illegible] જ [illegible] છો!" — સુલોચના! [illegible] હું પ્રજાપાલને
[illegible] પુત્ર કરવાં કે [illegible] ધર્મ કરવાં [illegible] [illegible]
હોય! [illegible]

સુલો૦ — [illegible] કરો છો! [illegible] પ્રજાપાલ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] તો તો [illegible] કરો છો તે [illegible]
[illegible] પણ [illegible] પ્રતિ — [illegible] — [illegible] ધર્મ છે તે [illegible]
પ્રતિ પણ છે તો તે [illegible] વિરોધ [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મ [illegible]
[illegible] કરવું કે ધર્મ [illegible] થતો નથી?

વિદ્યા૦ — ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] પણ [illegible] કરીને કરવું છે.
[illegible] ~~[illegible]~~ પુત્રનું [illegible] કરવામાં પોતાની [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પુત્રની [illegible] [illegible]
[illegible] પિતાને પોતાને [illegible] પડેલા રાજાની પણ [illegible]
[illegible] કરી [illegible] [illegible] જ [illegible] કરનાર પુત્રની [illegible]

१ राज्ञा तु धर्मो हृदयं [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
२ हा तात [illegible] [illegible] सर्वेषां [illegible] [illegible]

તો શું આ [illegible] ને [illegible] [illegible] કરવાં વાજબી ગણાય? [illegible]! [illegible] કોઈ [illegible] પતિ ધર્મ કરવાને માટે બીજાની પતિ અધર્મ કરવો પડે ત્યારે એમ ન માનવું કે એને આમ ધર્મ ગણાય છે તે અધર્મ ન છે! માતા પિતા કે દેશ કે બીજા [illegible] — ઈશ્વરના [illegible] કલ્યાણ કરવાં પણ કોઈ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પતિના [illegible] ધર્મ [illegible] છે [illegible] બુદ્ધિ [illegible] છે. આમાં મનુષ્યોની [illegible] કે તેમના ગૌરવથી તેમના પતિના ધર્મ [illegible] નથી! [illegible] કલ્યાણને માટે પણ [illegible] [illegible] પડે કે [illegible] કરવો પડે તો તે કરવું [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મનું [illegible] કરવામાં [illegible] [illegible] [illegible] તો તે [illegible] [illegible] ધર્મ છે! [illegible] [illegible] [illegible] તો તે [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] — [illegible] છે તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કલ્યાણ માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે! [illegible] [illegible] પતિનો ધર્મ નથી? [illegible] [illegible] ધર્મ નથી? તો [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મના [illegible] ધર્મનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરે છે! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

---

१. [illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible]

specification of [illegible], [illegible] & [illegible] [illegible]
[illegible] over the process [illegible] dealing with the [illegible]
[illegible] the [illegible] [illegible] of [illegible]?

વિવેચન — "ત્યારે" બુદ્ધિ સૂચક છે તે [ઉક્ત] આ પ્રમાણે હોઈ શકે.
પણ જે પ્રમાણે તેવા [struck] સામાન્ય છે તેનું જ તેમનું આચરણ છે.
આશ્ચર્ય! ધર્મ વિચારરૂપ નથી પણ ક્રિયાનું કારણ છે. [struck]
ક્રિયા દુર્લભ હોય છે તે ક્રિયામાં ધર્મ રહેલો નથી, પણ
આપણા મનમાં એવી બુદ્ધિ થાય કે આ દુર્લભ છે તે આપણે
માટે આપણો [struck] તે ક્રિયા કરીએ છીએ કે નહિ કરવી. [માટે] જે
બુદ્ધિ એ ક્રિયાનું કારણ છે. એ બુદ્ધિ [struck]
સુવિદિત રીતે એવા ધર્મને અનુસરે ત્યારે ધર્મ એમ ગણાય.
[struck] આપણી ક્રિયાઓ [illegible] ઉપકારની છે. આપણે કોઈ પદાર્થનો
ત્યાગ કે સ્વીકાર કરીએ છીએ, એવા બુદ્ધિને સુખદુઃખ ઉપજે
છીએ, એને આપણા જ્ઞાન[ની] [struck] આપણાં જ્ઞાનમાં સુખદુઃખ
G.43 અધીનતા કે ઉત્તેજિત કરીએ છીએ. [illegible] હોય છે માટે તે જ્ઞાનમાં
ને આ અને [struck] ક્રિયાઓથી [illegible] ક્રિયાઓને જોડવો આપણો
હું જુદાં ગણવાનાં નથી. એ ક્રિયાઓને [illegible] લઈ લેવાં —
સુખદુઃખ પામીએ તેને [illegible] [struck] [illegible] [illegible].
આ વખત જેવો આવે તેવો આપણો [illegible] [illegible] [illegible]
તેમ "ત્યારે આપણાં [struck] પોતાના [illegible] [illegible] [illegible] પદાર્થનો
ત્યાગ કે સ્વીકાર કરે ત્યારે શું કરે છે [struck] તેમાં ધર્મવિચાર
[illegible] હોય છે. તેમાં આપણી મમતા છે, તેમાં આપણી [illegible]
છે કે સર્વ પદાર્થનો ત્યાગ કે સ્વીકાર કરવાં કુદરતી વિચાર [illegible]
છે [struck] કે આ પ્રકાર ત્યાગથી [struck] મનાવેલા [illegible] લાભ છે [illegible]
[illegible] લાભ છે [illegible] [illegible] જ્ઞાન [illegible] શાંતિ [illegible]
કરતાં તેવા આપણો [illegible] છીએ [struck] તેનું કારણ પણ [illegible]
[illegible] આપણો [illegible] કોટિમાં આવે છે.
[struck] ક્રિયા [struck] ધર્મવિચારણા આ કોટિમાં

1. [illegible], Class, Category.

“ ~~[struck through]~~ આ અમારું પોતાનું

ફરમાન કરી રાજા પ્રજાને હુકમ આપવાનું જે આપણો અધિ-
કાર છે. પણ કોઈ માણસ હુકમ કરે કે તેનું અનુસરણ કરવું તે
દરેક પણ તેના ઉપર ઘડાયેલ ~~[struck through]~~ માટે તેનું કલ્યાણ કરવા
પ્રચાર કરવો, એ સર્વ ક્રિયાઓની માટે સાધારણ રીતે આપણો
અધિકાર નથી. દાખલા માણસ હુકમ કરે કે તેને દાખલ કરવો
એ ક્રિયાઓ તો લોકવ્યવસ્થાના અધિકારીઓને જ
પ્રાપ્ત થાય છે. ~~[struck through]~~ સામાજિક વ્યવસ્થાનો સાધારણ રીતે રાજ્યનો
~~[struck through]~~ અને તેણે ~~[struck through]~~ સ્વીકારેલા અધિકારીઓના અધિ-
કારની વાત છે. માતાપિતા પુત્રાદિક ઉપર અધિકાર ધરાવે છે
તે પણ રાજાએ આપેલ જ અધિકારથી. રાજાએ નહીં આપ્યા
કે વિષે ~~[struck through]~~ કોઈ ન ~~[struck through]~~ કર્યું હોય ત્યાં પણ
[illegible] અધિકારીને ~~[struck through]~~ આમ
માત્ર અધિકાર આપેલો હોય ત્યાં — એ ક્રિયા સર્વ
માનવું કલ્યાણ ઇચ્છી ક્રિયા કરવાનો છે. લોકાધિપતિ
વિરુદ્ધ અને વિચાર તેનો અધિકારથી બહાર છે. [illegible]
અને આજ્ઞાધીશ પોતાના અધિકારના વિરુદ્ધનું ન કરવાના
ઇચ્છી અને [illegible] હુકમ કરે છે અને તેમાં રહેલાને
મુક્તપણે કરે છે. તે ક્રિયાઓને [illegible] તેમનો અધિકાર માત્ર
સ્વીકારવાનો તેમને અધિકાર નથી; [illegible]
[illegible] લોકાધિપતિને [illegible] માટે [illegible] લોકવ્યવસ્થાને માટે
અને આજ્ઞાધીશે [illegible] રાજાને પણ [illegible] કરે
ઈશ્વરે અધિકાર આપેલો છે તે [illegible] માટે
[illegible] રાજાને [illegible] છે.
તે [illegible] હુકમ [illegible] તેને [illegible] છે.
[illegible] છે, [illegible] ~~[struck through]~~ માટે [illegible]
[illegible] માત્ર લોકવ્યવસ્થાને [illegible] અધિકારના [illegible]
[illegible] પ્રાપ્ત [illegible] અધિકારનો

[illegible]

વિચાર [illegible] કરવાનો નથી. [illegible]

[illegible] મહાત્માઓ [illegible]

[illegible] અધિકાર [illegible]

[illegible] અધિકાર [illegible]

[illegible] મારો ધર્મ [illegible]

[illegible] મારા અધિકારમાં નથી. [illegible]

[illegible]

ધર્મનિષ્ઠ આચાર અને નીતિ એટલે [illegible]
દેશની સેવા કરવાની મારી [illegible] અને ત્યારે મારો
હિંદુધર્મ વિચારવાનો મને અધિકાર નથી તેમ તેને
[illegible] [illegible] [illegible] ધર્મના
મનુષ્યો આવા પ્રકાર અનેક વિચાર કરવાનો પણ
તેને અધિકાર નથી. આમાંનું એક કાર્ય અમારા [illegible]
[illegible] કાર્ય કરવાનું મોટું [illegible] તે માટે માટે
કરવું કે ત્યાગ ન કરવું એ વિચાર [illegible]
છે. [illegible] અધિકારીઓ તો [illegible] પોતાના
અધિકારનો વિરોધ અને ધર્મ વિચારી [illegible]
પ્રચાર કરવાનું છે.
"અને [illegible] [illegible] ધર્મના વિચાર માટે [illegible] છે. પ્રત્યેક
[illegible] તો આ અધિકારનો પણ [illegible] છે.
[illegible] નિર્ણય [illegible] તો [illegible] સર્વ [illegible] કહેવાય [illegible]
[illegible] એક [illegible] અધર્મથી સર્વ [illegible] કહેવાય [illegible]
[illegible] તો તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
એક [illegible] ધર્મથી અનેક [illegible] અનેક [illegible]
[illegible] તો તે [illegible] સર્વના નિર્ણય [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મથી [illegible]
સર્વ [illegible] [illegible] માનો તો પણ [illegible] અધર્મ કરે છે તેને
સર્વનો નિર્ણય ન [illegible] છે. [illegible] પોતે [illegible] છે, [illegible]
[illegible] [illegible] એવું માનનાર [illegible] શક્તિવાળાનો
કારણ [illegible] સર્વ [illegible] [illegible] શક્તિનો [illegible]
[illegible] એ [illegible] કહેવાય [illegible] છે તો [illegible] નહીં રહે
[illegible] શક્તિ શી રીતે [illegible] હતી! આવા [illegible]

નિશ્ચિંતપણાની ભાવના સંસારને માટે કેટલું કલ્યાણકારક
અને વિધાયક ~~[illegible]~~ આપણી બુદ્ધિને [illegible] પરિણામોની
ચિંતામાં મૂકે છે. ગ્રાહ્ય [illegible]! ~~[illegible]~~ કે નિષ્કામ ભા-
વનાની પોતાની ઉપયોગિતા છે ને તેથી જ આપણે
~~[illegible]~~ તેની ઉપયોગિતા છે તે કહીએ છીએ, ને તેમાં ફેરફાર
અને વિચાર કરવાને નથી. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ આપણા ભક્તિકાવ્યમાં જોઈએ.

"ઈશ્વરે કુદરતનો ભાવ આપણા [illegible] —
ઈશ્વરે નિર્મેલા સંતની ભાવનાને [illegible] —
ની સમજમાં [illegible] તેમ — પોતાના હૃદયના સ્વામીને
[illegible] તેમાં વિરુદ્ધ [illegible] મારો
ધર્મ [illegible] કરીએ તો તેમાં [illegible]
કે મારો અધિકાર નથી. અધિકાર વિનાની [illegible]
કઈ એ ભાવને ~~[illegible]~~ પરતંત્ર કરવો તે [illegible]
આપણી ઉપયોગિતા સમજવી. ~~[illegible]~~ કોઈ ભાવ આપણો
[illegible] માટે તેને ઈશ્વરાર્પણ [illegible]
[illegible] એવો અધિકાર [illegible] નથી. [illegible]
[illegible] તેમ છે. માટે [illegible] વિચાર અને [illegible]
મેં [illegible] શાંતિના વિચાર કરીએ.

નિ[illegible] જોતા રહ્યા કે [illegible]
તેમ [illegible] પણ રહ્યા કે [illegible]
રહ્યા. [illegible] વિચારમાં પણ [illegible]
[illegible] રહી. [illegible]
[illegible] બોલ્યા.

"[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] તેમાં [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

૧ પ્રસિદ્ધ [illegible] પૃષ્ઠ ૨૪૩

"અપ્રિય થઈ ગયા છો. આથી [illegible]
"કરવા જેટલી મારી શક્તિ નથી. પણ [illegible]
"આપ આટલી બાબતમાં અમારા [illegible] તરીકે અહીં [illegible]
શકશો."

અધિ૦— તેમાં ત્યારે [illegible] નથી. [illegible]
[illegible]

વાચક— [illegible] આપ શું કહો છો? [illegible]

અધિ૦— [illegible]
[illegible]

G.44

પ્રશ્ન — આપ [illegible] [illegible] માનો છો?

ઉત્તર — [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible]
[illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ન [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ન [illegible]
ની ભૂમિ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] વિધવાનાં પોતાની [illegible]
[illegible] તે [illegible] કે ન [illegible] આ વિધવાઓ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] માટે આ વિધવા [illegible] [illegible] ન
[illegible] ન [illegible], [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] માટે [illegible] ફરી કહું છું કે હું [illegible] [illegible] [illegible]
તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] ન [illegible] [illegible]
[illegible] છે, માટે એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]; — ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]; પણ [illegible]
હું ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] વિધવાની પણ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] નથી ને તેથી [illegible] [illegible]
નથી.

પ્રશ્ન — આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે. પણ ~~[illegible]~~

ઉત્તર — [illegible] કહું છું કે ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧૦-૯૫
૦/૧

નાખીએ તેને આગળ કરી લોકની જીભ આગળથી [illegible]
કંઈ બોલાતો નથી, પણ ~~[illegible]~~ આ તેમણે [illegible]
જેણે આજ સુધી કુરાનમાં તેમને બતાવીને [illegible]
હોય, તે ~~[illegible]~~ ત્યાગનો [illegible] કરવા નથી તે લોકોમાં
[illegible] નથી. [illegible] મારે [illegible] કે લોકની [illegible]
[illegible], ~~[illegible]~~ લોકને [illegible] [illegible] માટે
~~[illegible]~~ [illegible] લોકોમાં [illegible]
નહીં તે ~~[illegible]~~ [illegible]! આ [illegible]
[illegible] નથી. ગુલામ!
[illegible] નથી કરી [illegible].

ગુલામ — ~~[illegible]~~ સંસારને ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] સંસારનું [illegible] કર્યું, તે સંસારનો [illegible]
[illegible] સંસારના [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible].
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] શું કરવું?

મિલકા — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ગુલામ — [illegible] કર્યું [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. લોકો [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ -- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
નહીં. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] નથી [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] નથી. [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible].

આ [illegible]
[illegible].

મિલકા — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ગુલામ — [illegible] [illegible] [illegible]

હવે રીતે આપણું વિરુદ્ધ છે કે વિચારવું જોઈએ

લોકો [illegible] હાથે ભાખીએ, તે વધી કે કશી વસ્તુ

ખાતર [illegible] પૂજારી તો ભાડીતે [illegible] મારાં દુઃખ રાખવા

[illegible] ગાળાથી તેમ ગાળો કુલ કહેવાનું સમજું છું.

આપ ભાવિકના ધર્મ [ભાગવતધર્મ] સત્ય લાગે છે, [illegible] આપને આપવા

ભલે હિન્દુ મારી પ્રકૃતિ નથી, પણ મારા હૃદયમાં હોળી

[illegible] આપના ભાઈઓ રોજ [illegible] [હાથે રોજ મને તો લાગે આપણામાં] [illegible]

નહિ. આપ પૂજાય છો તે હું સમજું છું;

— એટલો તો વટ તો છોડાવવી પડશે તે હું શીખીને ભાગવાનો

હતો! મારા એટલાં ભાગ્ય છે કે આપણો ભાઈ [illegible] મારા હૃદયમાં

ઉતરશે તેટલો ઉતારવા પ્રયત્ન કરીશ. હવે પછી તો ઈશ્વર

આપ્યા ભલે સદા [મારા] દુઃખ દેતું દુઃખ — ભલે ભલે ભલો

તો કરશે તે ખરું!"

[illegible] — એ મને [કશું] આવ્યું નથી. [illegible] ઈશ્વરે આપી

દેખાયે પણ [illegible] [illegible] તો આવું સૂઝે છે તે ભારી

પ્રકરણ ૧૮

[illegible] ઉપરની ... વિધવા વિવાહ [illegible] દુઃખ.

(ભર્યાં ભર્યાં કેટલાં ગાળ્યાં,) ઓળખ વગરના દરરોજ [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

"મારા વહાલાં ધારીકી ભાગ્યો! [illegible] [illegible] ઈશ્વર પૂરા થશે

"સરસ્વતીચંદ્ર! હવે તો નમાવો

રહ્યો હશે." વિદ્યાચતુર, ગુણસુંદરી પાસેથી ઊઠી, અચાનક

ના અધિકારીઓમાં [બીજી વાર] ધીરજથી વાટ જોઈ ઊભા રહેલા કુમાર

હરિપ્રસાદને પૂછવા લાગ્યો.

જેમ કંઈ ~~∗~~ મૂરખ કરતો કરતો ગાંડપણ ~~[illegible]~~
બોલ્યો: "આપણા ફૂટે કપાળ છે."

વાચ૦ — ~~[illegible]~~ હવે કંઈ તમારી વાતમાં આવે તેમ
શું આવ્યું છે!

અધિ૦ — "ના ઇ૦ હિ૦" વાંચી મારા દુઃખનો પાર ~~[illegible]~~
રહ્યો નથી કે હિંદુસ્તાનની કંગાલિયતમાં છે એટલા
સંચાકામ છે. ઇ૦ હિ૦ માન્ચેસ્ટરે આપણને જે નુકસાન કર્યું છે
મુંબઈની મિલો જેમ વધતી જાય છે. તેમ હિંદુસ્તાનની
કંગાલિયત વધતી જાય છે. ~~[illegible]~~ હિંદુસ્તાનની કારીગરી ગઈ છે.
એમાં જ બતાવેલું હતું કે એ મિલો વાંચી
~~∗~~ એમાં જે વાંચ્યું હતું કે હિંદુસ્તાન ગરીબ થતું
ગયું તેમાં માન્ચેસ્ટરનો હાથ છે. એવું વાચ બતાવેલું કહ્યું છે.
હિંદુસ્તાનના ઘરમાં પણ હાથ તે પોતે જ માન્ચેસ્ટર
કર્યું. ~~[illegible]~~ બંગાળના લોકોએ સ્વદેશી ચળવળ કરી તે પછી
~~∗~~ કે ત્યાં એવી ~~∗~~ મિલો નથી તેથી ત્યાં ~~∗~~ તે
જેમ ચરખો અને હાથસાળ ~~∗~~ એ પછી
મુંબઈની મિલો ચલાવી તેમણે ~~[illegible]~~ હિંદુસ્તાનના મજૂર
કરતા હતા તે તો મટી ~~[illegible]~~ મિલો કરતા ત્રિવિધ
દુઃખ તેની સંખ્યા ઘટાડવી છે.
"હિંદુસ્તાનના ઘરમાં તેમ ફરી નવી દશા
ની [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] કરે એવી
તે આ વખતે જાણી. ~~[illegible]~~ મુંબઈ મિલ ~~[illegible]~~
એને તેની બાબતમાં મુંબઈના મજૂરની ~~[illegible]~~
મજૂરના ઘરમાં એને દુઃખના પાર ન આવ્યો હતો તેમાં
જઈ જોવું નહીં, એને હિંદુસ્તાનને પૈસાના ગુલામો

[illegible] છે કે તેમાં [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] તેમને [illegible]

[illegible] તેમને [illegible]

[illegible] છે. [illegible] તેમને

[illegible] તેમને [illegible]

[illegible]

આગળ [illegible] છે.

"[illegible] તેમાં [illegible]

[illegible] છે. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે. તેમની [illegible]

[illegible]

છે [illegible]

[illegible] છે. [illegible]

[illegible] તેમને [illegible] છે.

[illegible]

[illegible]

"[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

112 ૨૨૫

વાતો કરીએ [illegible] પણ. તે [illegible] નથી અને [illegible]

હિંદુસ્તાનમાં [illegible] છે તે [illegible]

[illegible]

[illegible] છે. [illegible] છે કે

[illegible] છે. [illegible]

[illegible] કરવા [illegible] નથી અને

[illegible] છે.

[illegible]

[illegible] છે.

[illegible]

"[illegible], [illegible]

[illegible]

[illegible]! [illegible] છે [illegible]

[illegible] છે [illegible]

[illegible]

[illegible] છે. [illegible]

[illegible]

[illegible] છે અને [illegible]

[illegible]

[illegible] કુદરત અને આપણા [illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible]
[illegible] —
[illegible]
[illegible] છે
[illegible]
[illegible] છે.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] નથી. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] છે, [illegible]
[illegible] છે, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

મારે મારી શક્તિ અને હાલ અથવા તો વર્તવું પડે —
અને મારો ધર્મ એવો લાગે છે. આજ મારી વાતમાં મારે
માબાપને જુદો મત રાખવો [illegible] કુટુંબ
આગળ મારી પ્રતિજ્ઞા [illegible] અને [illegible] પ્રશ્નો
[illegible] તેની [illegible] વાત [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] બધી ભાષાઓમાં [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible] [illegible]
[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
મારા [illegible] [illegible] [illegible] છે — તે [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] છે.

વા૦ — [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

અધિ૦ — તે [illegible] [illegible] ન [illegible] [illegible] [illegible] નથી.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

વા૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે.

અધિ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

વા૦ — તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

અધિ૦ — [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પડે છે તેવો [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે.

46

[illegible] — [illegible]
[illegible]

[illegible] — [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] — [illegible]
[illegible]

[illegible] — [illegible]
[illegible]

[illegible] — [illegible]
[illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ઘણા પૈસો ને [illegible] [illegible] [illegible]
ઘણી [illegible] કે [illegible] હિંદુસ્તાનમાંથી [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
તો તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અધિકારી [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] તેને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે.

વાંચ૦ — આવી [illegible] તો [illegible] તો [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] છે?

અધિ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] છે તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] છે તે [illegible]
[illegible] છે તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] અધિકારી
[illegible] તે [illegible] [illegible] છે. [illegible] તો

વાંચ૦ — તેઓ પણ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
તે [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible] છે [illegible]
[illegible] [illegible] આવી વાતો ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

કૃષ્ણ — તો પછી હવે શું કરીએ કે પતિતજ્ઞ સાધુ
પાસે શ્રદ્ધા તો રાખી શકાય છે! પરમાત્માને આવા વિદુરનાં
ભાગ્યશાળી ભક્તો આપણે આપણી ઇચ્છા પણ ન ભૂલતા
હશે?

વિદુર — અન્નદાતાનું ધન નહિ. કુરુકુલનું [illegible]
એ ધનિકનાં ઘેર છે ખરું છે?

કૃષ્ણ — દુનિયા કહે છે કે એમના મનમાં લેશમાત્ર
લોભ નથી છે - આપને તેમની વાત જ ના રહી.

[illegible]

પવિત્ર તેમની તેરી વિદુરકૃપા આપજો! " તે હરિ
હરિ — એ દેવ ને દેવ — અનિરુદ્ધ ભાવ ને ભાવ! સાગર!
તેવા પવિત્ર સંતને ધન ના. કૃપા સફળ ન રહો." પરિણામ-
રૂપ ગુણ જેમને વિદુર નહિ... તેમ ત્યાં પ્રકાશ મળ્યો.

કૃષ્ણ — સાથે વાંચો તો ખરા.

વિદુરજીનું વાંચવા લાગ્યા.

"અન્નદાતા ... પાંડવોને પણ આ
તે ભા!" કહીને ... પવિત્રાત્માનાં ચરણો
... શ્રદ્ધાથી ... વિદુર આનંદથી લાગ્યા.
પવિત્ર હૃદય ... વિદુરજી આનંદથી લાગ્યા.

ભગવાન! આપની પવિત્ર કૃપાના આ પવિત્ર
દુનિયા ... આપની ... ના
... તો હું તેની ... ને
... પાસે આવી ઉભી છે! ...
... પવિત્ર કૃપાની ... પવિત્ર ...
... આ કહે ... !"

૧. મહાભારત ઉદ્યોગપર્વ ... પૃષ્ઠ ૩૩૦-૩૩૨.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ફેર૦ — સાચા છે. પણ એક વાર [illegible]
[illegible] ઝુંબેશ સર્વ [illegible] વાતાવ[illegible]
અને તે પછી તેના [illegible]માં [illegible]
[illegible] કે [illegible]
[illegible] સિદ્ધ કરી આપવું, અને
તે [illegible]માં કરી આપવું — [illegible] પછી
[illegible] કે [illegible]
નથી હતો, અને [illegible] કે તેમ [illegible]
[illegible] નથી હતી, અને તે પછી
[illegible] કે [illegible]
કરવા સિદ્ધ કરવા કે [illegible] તેને માટે
સિદ્ધ કરવાને [illegible] હતી.

મિત્ર૦ — તો તેમ કહે તો [illegible]
[illegible] કરવા [illegible]!"

ફેર૦ — [illegible]
[illegible] તો [illegible]
[illegible] માટે અને [illegible]
[illegible] માટે [illegible]
[illegible] કે [illegible]
[illegible] છે કે [illegible]
[illegible] છે. [illegible] પછી [illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]

એવી સાંકળનો ભાર [illegible] ઘણી કરીને
X [illegible] ને [illegible] રહેતુ [illegible]
— અધ્યાય — [illegible]
[illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] નહીં. [illegible]
[illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible] છે [illegible]
[illegible] નથી, [illegible]
[illegible]
[illegible] નથી.

૧૮. [illegible] ઉપર [illegible]

[illegible] છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] છે, [illegible]
[illegible] નહીં. [illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible] નહીં. [illegible]
[illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible]

47

1223
215
48

કહ્યું છે કે [illegible] અને [illegible]
[illegible] તેમનું [illegible] કે [illegible]
[illegible] નથી હતી.

“[illegible] સાથે આ વિષયમાં પ્રસિદ્ધ [illegible]
[illegible] અને [illegible]
[illegible]

[illegible]

“[illegible]

[illegible]

[illegible] છે.

[illegible] બાબતમાં [illegible] અનુકૂળ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ઉદ્દેશ — એ તો કુદરતી વાત છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] કાંઈ [illegible] નથી. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

વળી સમજવામાં પણ એ જ અનુકૂળ પડશે. તેમ
મહાદેવને તો [illegible] સમજાવ્યો. હવે તો હું
તમારે માટે એટલું જ ઇચ્છું છું કે મારું કુટુંબ
ગણીને [illegible] રહીને [illegible] સાથે રહીને [illegible]
મારા કુટુંબની [illegible] માટે મારા [illegible]
[illegible] કુટુંબ [illegible] [illegible]!

[illegible] — [illegible] કુટુંબ [illegible] છે. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] કુટુંબ [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
કુટુંબ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] પ્રયોગ કરશે, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] પ્રયોગ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કુટુંબનો
[illegible] [illegible] [illegible] કુટુંબ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] નથી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible] રહી [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] — ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

~~[illegible]~~

[illegible]

[illegible]

~~[illegible]~~

[illegible]

सुहृदं च मोहितं मानिनं प्रियां [illegible]
[illegible] विरह [illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

એટલે બોરિંગ રોડ ઉપરના મકાનનું [illegible] કરી [illegible] ગયો. [illegible]
ઉતારામાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] લાગી.

"[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]."

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] બોલી: "[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કે
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible]
[illegible] સાંભળવાનું."

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] છે કે [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?

[illegible] [illegible].

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

જુએ છે તો ગુફાઓની વચ્ચેના ઓરડાઓમાંથી
પ્રતિધ્વનિ દેતો ~~[illegible]~~ [illegible]
ઓની વચ્ચે [illegible] સુંદરલાલ [illegible] હાજર છે.

"ફુલચંદભાઈ! સુંદરલાલ આવો!" [illegible]
[illegible] ઉદ્ગાર કર્યો.

"[illegible]"

[illegible]

ઉપાડ્યા પછી, અને સરસ્વતીચંદ્ર એ બેટ ઉપરથી [illegible] રહીને ~~[illegible]~~ ચન્દ્રકાન્તની નજરે [illegible] સરસ્વતીચંદ્રની દૃષ્ટિ ચન્દ્રની પડતાં અને તેની આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહી ~~[illegible]~~ મિત્રના ખભા ઉપર [illegible] નાખી દઈ તેના ગળામાં ~~[illegible]~~ [illegible] રડવા લાગ્યો.

"Is it you my dearest whom I see in this plight! સરસ્વતીચંદ્ર! સરસ્વતીચંદ્ર! ~~[illegible]~~ — આ શું!" ચંદ્રકાન્ત તેને ભેટીને આમ [illegible] ખૂબ [illegible] રહી ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ પોતાની [illegible] [illegible].

[illegible] મારા મિત્ર! આ [illegible] [illegible] ન રહ્યો. [illegible] ન રહ્યો — આ [illegible] ન રહ્યો. સરસ્વતીચંદ્ર! આ શું!"

સરસ્વતીચંદ્રની આંખોમાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતાં.

[illegible], આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] છે. તેની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] આ દેશની [illegible]
[illegible] કરતા હતા, ને [illegible]
[illegible]
[illegible] કરતા હતા, ને [illegible]
[illegible]
[illegible] હતા — [illegible]
[illegible] આ સાધુઓમાં
[illegible] છે! એ સાધુઓએ
[illegible]
[illegible]
[illegible] આ સાધુઓનો [illegible]
[illegible] સાધુઓ[illegible]
[illegible].

[illegible] સાધુઓના [illegible] કરી [illegible]
[illegible] કરી [illegible]: "સાધુઓ, આ [illegible]
[illegible] છે [illegible]
[illegible] છે, [illegible]
[illegible] છું, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]!"

રાધેલાલ આગળ આવી બોલ્યો: "આ [illegible] [illegible] આ કુળની [illegible] વિરુદ્ધ માને છે એટલું નહિ પણ [illegible] અમારો વિરુદ્ધ માને છે— એ રીતે [illegible] [illegible] અમારા બધાના [illegible] છે રીતે [illegible] આવે તો પાર તેના [illegible] કરવા જોઈએ. સુરેન્દ્રનાથ, એ આ કુળની સંસારની અવસ્થાના બોજાથી નહિ પણ [illegible] ભાવના [illegible] બધા આ કુળનો જે સંસારમાં છે આવે છે તે સંસાર પણ વિરુદ્ધ જ હોવો જોઈએ તેનું માની આવેલો સંસાર [illegible] [illegible] કરીશું, તે સ્વીકારવાના [illegible] કરશે."

[illegible] સુરેન્દ્રનાથની [illegible] જોઈ બોલ્યા: "સુરેન્દ્ર, આ કુળના રાધેલાલે બંગાળમાં [illegible]-માં રહેવાનું પસંદ કર્યું [illegible] આ રીતે [illegible] આવ્યું છે. આ એમની જોડે [illegible] [illegible] આ કુળના [illegible] મહત્તા [illegible] રહી છે— તેમની [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અનુભવ છે. એને [illegible], અતિશય [illegible] [illegible] એમની જોડે આ અમારા [illegible] [illegible] [illegible] છે, આ [illegible] [illegible] [illegible] છે, અને આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે કે આ [illegible] પણ [illegible] છે." [illegible]

[illegible]

dear Chandrakánta, there is nothing in or among these learned Saints that is too low or vulgar. The very air they breathe is full of the sweet & solemn fragrance of their holy and ennobling souls. Their mode of living is simple and yet refined, and their minds are cultured, to an extent of which none on our Indian plains has any idea or even a dream. Not you but your heart will love and revere them as you are allowed the rare privilege of living there, and unhappy & repentant will be the man that thinks of marring the picture of innocence, sweetness, and sanctity of life which thrives on those hills and is ever kept warm by the high and unheard-of attainments of these modest and simple looking ascetics.

2nd Vision — You may rest assured that my fortnight's residence with that noble lady — your own mother-in-law — whom you have so cruelly wronged, has taught me at least this one thing — viz: not to disturb

pictures of peace and innocence such as I found there or may find here as you say. After the hard lesson ~~for~~ which your conduct has taught to the world it scarcely remains for poor Chandrakant to follow your tuition in the rare art of making ~~too~~ happy people ~~[illegible]~~ unhappy — that is the art in which you have excelled as an expert of superior ~~eminence and~~ unrivalled fame.

લક્ષ્મીનંદને ઉત્તર લખ્યો નહીં. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ગુમાનની આંખમાંથી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — તેમની [illegible] [illegible]. તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેમાં [illegible] [illegible] [illegible]

"ચંદ્રકાંત, હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ચંદ્ર૦ — ~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે?

[illegible] — ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— તેમની [illegible] તો [illegible]

[illegible] — તેમની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

749

[illegible]૦— તો તમે ક્યાં નાટક [illegible] છો!

[illegible]૦— [illegible] છે તો [illegible]!

[illegible]૦— [illegible] ક્યાં હતી કે [illegible]

[illegible]

[illegible]૦— હું [illegible] આપે છે? [illegible]

[illegible] છે તે [illegible]

[illegible]૦— તમે [illegible] કે આ [illegible]

[illegible] મધુર છે. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] નહિ [illegible] પણ [illegible]

[illegible] નહિ [illegible]. [illegible]

[illegible] રીતે [illegible] છે [illegible]

[illegible]. [illegible]

[illegible] પણ [illegible] નહિ

[illegible]

[illegible]— [illegible] છે!

— "હં! [illegible] છે! પણ તે [illegible]

[illegible]— [illegible]!

[illegible]!

[illegible] તે [illegible] હું!

[illegible] તે [illegible] હું!

[illegible]

"[illegible]

[illegible] છે!"

[illegible]૦— [illegible]

[illegible] કે [illegible]

[illegible] ક્યાં [illegible] છે તે [illegible]

[illegible]

[illegible]૦— [illegible] છે.

૨૨૩૮

સંતુ૦ — ત્યારે એવું આવડ્યું તે તો સહુએ જાણે છે. કેમ
[illegible] આવું કુંઠિત થઈ ગયેલ તમારું હૃદય અત્યારનું હું જાણી
શક્યો છું કે અમે તો તમારું હૃદય ખોલી આપ્યાના પ્રયત્ન
કરતાંય તમારે કહેવું હતું છે ~~[illegible]~~
ને ~~[illegible]~~ હવે તેવું નથી તો હું જાણતો રહેતો હો.
અને તમારા વિના બીજાં સ્નેહીનાં હૃદય તો હું જાણું છું.
~~[illegible]~~ કોના કોના હૃદયમાં કેવા કેવા ભાવો [illegible]
રહ્યા પડ્યા છે તે હું સારી રીતે જાણું છું. ને
તમારા પોતાના હૃદયનું ચિત્ર તો હવે તમે જ પૂરો
તે ખરું.

કેશ૦ — ત્યારે ~~[illegible]~~ કરું
પણ કાલે આપણા મ્હોટેરાં ~~[illegible]~~ કુંવરીના પરણવાની
વિષે વિચારી દીધું છે ને [illegible] સોમનાથને હું બધું
કહી ચૂક્યો છું. કુંવરબાઈના હૃદયોમાં પણ સૌ
કરવા દેવ તો હું ~~[illegible]~~ આપવી પડશે.

સંતુ૦ — રૂપ! ~~[illegible]~~ તમારા કુંવરીનો ભાર
લઈ ~~[illegible]~~ આપણથી ઉપાડી
[illegible] કુંવરી [illegible] તો કુંવરી કુંવરીનું નાખ
તમારી [illegible] એવું [illegible] નથી.

રાજ૦ — [illegible]! તો પણ સારું કર્યું; પણ [illegible]
[illegible] તો [illegible] ને [illegible] આ [illegible]
[illegible] કરવાનું હવે [illegible]
[illegible] કરવા માંડ્યું છે.
[illegible] પોતાની [illegible] કરવા [illegible] છે! [illegible]

સંતુ૦ — હું [illegible] તો [illegible]
[illegible] | [illegible] પણ [illegible]

કે તમારા જેવા ~~[illegible]~~ ભાઈ ઉદારતાવાળા મિત્રનો મિત્રભાવે
માટે હું તેમની ક્ષમા માગું છું અને તેમનાં માતાપિતાને
વધામણી મોકલી તેમનાં ચિરંજીવ અંતઃકરણમાં સ્થાપવા
ઇચ્છું છું.

શેઠ૦ — હું નથી તેમનું [illegible] જાણતો હતો.
તેમની પણ કોઈ ન પૂછતા છે. મારા નથી [illegible]
[illegible] કે તેમની સાથે [illegible] [illegible] તેમની [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] તેમનું કે તેમના [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] કરવું [illegible]
તેમના [illegible] [illegible] તો [illegible] પણ [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]"
[illegible].

મંજુ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હું પણ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] છે કે [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible]

શેઠ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે —
નથી [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible].

મંજુ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હું [illegible].

શેઠ૦ — ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] તો [illegible] નથી [illegible] નથી — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] તેમાં તો [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] નથી [illegible].

મંજુ૦ — [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible]

કે તમારા આ સંબંધનો રંગ તે તે આ જેવોમાં કુદરતનાં
મર્મસ્થાનને આરી નાખીને કૃપાવેલી [illegible] ભાવેલી
ઘાવાયેલાનો જ રંગ નથી?

[illegible] ગાર૦ — કુદરતનાથને પોતે પણ આજે જ કહેવા
ઘટી છે.

સુબ૦ — તે સાચ્ચ જ કહ્યું છે — ને ચિત્ર ભેદ
નથી. શિવ ફેરને પડ્યા છે તેના ભેદ તો તમારી
લોકો [illegible] જીવનાં ભરવા [illegible] ગાઈ છે! કુદરતનાથજી!
તમારેય કુદરત શાનું પડ્યું છે! મને તો કુદરત ભાવતી
પાને [illegible] અલગ ઈશ્વરનાં.

સુંદરતાની વાતોમાંથી ભાવ કે [illegible] ઘણાં કરતાં લાગે
તેને ભાવનાની [illegible] ઘણા [illegible] કરી નથી.

કુદરતનાથજી તેને ફરીને સુંદરતા ગ્રહણમાંથી જવાનું
[illegible] આ [illegible] [illegible] કરીને [illegible]. આ
[illegible] કરી [illegible] નથી. [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
તો [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] પછી, [illegible] હતા. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. આ [illegible] [illegible] [illegible]: "[illegible]" [illegible]
[illegible] સુંદરતાના [illegible] કહ્યું: [illegible]
[illegible] [illegible] છે; [illegible] [illegible]
[illegible] નથી. "[illegible] હતા. [illegible]
[illegible] છે કે [illegible] [illegible] પડે છે તે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]!" [illegible] [illegible]

"[illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] હતા. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] સુંદરતા [illegible] કે [illegible] [illegible]
[illegible] કુદરતનાથજી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ઉપર [illegible] આવશે.

પણ વાટમાં [illegible] [illegible] [illegible] પગે લાગું.

[illegible] પાછા [illegible] ઊભા રહ્યા ને

ગાયો: "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

હવે! કૃષ્ણ મૈયા ફરી આવે!"

"કૃષ્ણ મૈયા" ની વાત [illegible] [illegible]

[illegible], અને એની [illegible] આવી. [illegible], સુદામા-

ની [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]-

ના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible],

કૃષ્ણ, અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

"કૃષ્ણ! આ [illegible] [illegible] [illegible] સુદામા!"

[illegible] — "સુદામા [illegible], [illegible] છો?

સુદામા [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible]... [illegible]... કૃષ્ણ મૈયા! [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ના [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

[illegible] — [illegible] અને માટે હું [illegible] [illegible] ને [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ઉત્સવોમાં વિશ્વ [illegible] રંગોત્સવમાં રહેવા માંડ્યા છે!"

પોતાનાં [illegible] જીવનનાં આંસુની અંજલિમાં શ્રી કૃષ્ણકાન્તે સુભદ્રાબહેનનો [illegible] હાથ [illegible] મૂક્યું, અને એના ફક્ત હાથમાં તેમ કહેવાનો [illegible] અધિકાર મળ્યો હોય એવી [illegible] સુભદ્રાબહેન અને [illegible] [illegible] વિના ખાલી ન [illegible] પોતાનો [illegible] [illegible] કૃષ્ણ [illegible] [illegible] જોઈ!

"સુભદ્રા બહેન! હું તમે કહ્યા કરો! [illegible]

હું [illegible] ફક્ત [illegible] [illegible]"

[illegible] કૃષ્ણકાન્તની [illegible]:

"સુભદ્રાબહેન! [illegible]"

હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

———

પ્રકરણ ૭ ૩

~~મુક્તિ~~ ~~[illegible]~~

સરસ્વતીચંદ્ર ઉપર ~~[illegible]~~ [illegible] અસર

~~શ્રી~~ સરસ્વતીચંદ્ર અને ચંદ્રકાન્ત આવ્યો

[illegible] [illegible] ઉપર [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સરસ્વતીચંદ્રે પોતાનો અને કુમુદસુન્દરીનો સર્વ ઇતિહાસ ચંદ્રકાન્તની પાસે આદિથી અંત સુધી નિવેદિત કરી દીધો. જેમ જેમ કહેતો ગયો તેમ તેમ ચંદ્રકાન્તને [illegible] આશ્ચર્ય, આનંદ, અને [illegible] અનુભવો અને [illegible] [illegible] [illegible] કંઈ અપૂર્વ તરંગોમાં તરતો.

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કુમુદસુન્દરી [illegible] વાહ! વાહ! [illegible] રહેશે!"

ચંદ્રકાન્ત આ બોલતો હતો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ચંદ્રકાન્તનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. "

[illegible] between (1) self-sacrifice of money & one's body, e.g. [illegible]

(2) sacrifice of others: only [illegible] relevant; [illegible] relevant [illegible] relevant

(3) " of soul (one's own): nothing relevant; not even (1) [illegible] & [illegible] } [illegible] [illegible] [illegible] out.

moral [illegible] of the [illegible] of [illegible]

[illegible] can [illegible] [illegible] when?

(1) = [illegible] of that one which can have [illegible]

(2) = Injury ~~to that~~ when ~~[illegible] both one~~ one [illegible] is [illegible] of the injury [illegible] [illegible] offence [illegible] [illegible] arising out of the [illegible] e.g. [illegible]

(3) no question of [illegible] & [illegible]

"આવો, બેસો." ચંદ્રકાંત બોલ્યો. કુમાર [illegible]
પાસે બેઠો. ચંદ્રકાંત પણ બેઠો.

"ચંદ્રકાંતભાઈ, તમે ક્યાંથી આવેલા છો. [illegible]
આપને જોઈ ઘણા પ્રસન્ન [illegible]." કુમારે [illegible]

"આપને જોઈ!" સરસ્વતીચંદ્રે [illegible] બોલ્યો.

"[illegible]" કુમાર બોલ્યા. [illegible] તમે
ગયા. [illegible]
[illegible]
[illegible].

[illegible] સરસ્વતીચંદ્ર [illegible] ચંદ્રકાંત [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] "[illegible]" [illegible]
[illegible] "[illegible]" [illegible]
"[illegible]" [illegible]. ચંદ્રકાંત [illegible]
[illegible]: "[illegible], [illegible] સરસ્વતીચંદ્ર [illegible]!

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]. [illegible], [illegible]

---

૧. [illegible].

M. K.
12-35
11/9

138 ૧૯૨૭૮

જે વખતે [illegible] આ હુકમ વાંચ્યું ત્યારે [illegible] [illegible] [illegible] આવી રહ્યો, અને [illegible] [illegible] ફરી [illegible] [illegible] આવ્યા.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

રાઘવ — ઓ મહારાજ, આ શું છે!

સેવક — સંદેશો [illegible] આ વાંચી જુઓ.

સંદેશાને વાંચતા [illegible] [illegible] વાંચી બતાવ્યો.

" [illegible] આવશે."

રાઘવ — [illegible] આટલું તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ એ લેખમાં કોઈ ખાસ [illegible] આવ્યું હશે.

[illegible] [illegible] વાંચવા લાગ્યો.

[illegible] "[illegible] સંપ્રદાયમાં [illegible] [illegible]
ઉપર એવો આરોપ છે કે તેમણે [illegible] [illegible]
મહત્વનો લોપ કર્યો છે; [illegible] આ રીતમાં [illegible]
[illegible] ઉપર [illegible] એવો આરોપ છે
કે તેમણે [illegible] [illegible] [illegible]
લોપ કર્યો છે; અને આ કામમાં [illegible] [illegible]
ના [illegible] અને [illegible] લાગતા છે તેમનું કહેવું એમ
છે કે [illegible] આ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] કર્યો [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] છે. આ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
માટે [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible] અધિકારી [illegible] છે તે [illegible]
[illegible] માટે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] આધારે આ [illegible] કર્યું છે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] માટે [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], માટે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] નથી.

૧. [illegible] [illegible]

140 [illegible]

ઉર્વ૦ — નારદ.

એટલામાં કોઈ આવી [illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible].

"આ મહારાજ, [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

આપના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~

આપના [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ આપને [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]. આપના [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] આપના

[illegible] ~~[illegible]~~ અધિકારીઓને [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ અધિકારીઓ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

અધિકારીઓ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] છે."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

આપની [illegible].

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] ([illegible])

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible].

कः श्रद्धास्यति भूतार्थं लोकस्तु तुलयिष्यति ॥

[illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]"

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

સુંદ૦ — હતાં તો.

કરણ૦ — ક્યારે ?

સુંદ૦ — જ્યારે આપણે હતાં કે તમારું શરીર, તમારી વિદ્યા અને બુદ્ધિ, અને તમારાં પરાક્રમ [illegible] રહી [illegible] છે.

કરણ૦ — ભૂતની વાતો કાઢી શા માટે.

સુંદ૦ — [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] આપને [illegible] [illegible], [illegible] પાળશે આપના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

કરણ૦ — [illegible] અને [illegible] [illegible] પણ ગુજરાતની તો ગરજ ન છે કરતી! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

સુંદ૦ — [illegible].

સુંદ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને પોતે પોતાના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] ૩-૦ [illegible]

શ્રવણ — કુદરતની, તમારું — મોઢામાં હોય તે કુદ-
રતને વિદિત રહે.

કુદરત — કોઈક નવાઈની વાત. મને ખાતરી અસર કુદરતી
રીતની તો [illegible] છે હું તમો કહું તો વિચારતો
આટલું આપનું [illegible] આપણી કુદરતી તાકાત છે.
આપના શુદ્ધ મિત્રતો હવે તો ગાળે તો કરાવે. [illegible]
આપના મિત્રો, મારા મિત્રો, આપણાં સ્વજનો, [illegible]
આપણાં બાળકો, સર્વ વળી [illegible] આપણી ભાગી, વાંચ,
[illegible] હવે તો [illegible] ખોરાક ભાગે તો કરે. આપણી
રોગોમાં હવે [illegible] કુદરત પર શ્રદ્ધા [illegible]
[illegible] તો જો સંકટ કરશે તો [illegible] આપણી [illegible]
સ્વરાજ્ય ને [illegible] હાલતમાં લાવશે.
[illegible] મારી છે જ છે. શ્રદ્ધા [illegible],

મરણ — [illegible] કાંઈ પરવા નથી.
[illegible] શું [illegible] [illegible] નથી.
[illegible] ભાગતો જ હતો. [illegible]

શ્રદ્ધા — [illegible] કાંઈ નથી જ [illegible]
[illegible] રોગ કુદરતી તેમાં [illegible] કુદરતી [illegible]
[illegible] તેમાં [illegible] બીમાર [illegible]
[illegible] તેમાંથી [illegible]
[illegible] વિના તેમાં [illegible] કુદરતનું [illegible]
[illegible] — [illegible] એવું [illegible] બેઠાં તો [illegible]
[illegible] બંધ કરી [illegible] હવે તો [illegible]
[illegible] મારી [illegible]
[illegible] ચોખ્ખું [illegible]! [illegible] [illegible]
કુદરતને [illegible] [illegible] તો [illegible]
તો [illegible] ગુંજવાશે તો [illegible] [illegible]

કુદરત — [illegible] મિત્ર છો, [illegible] છો, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ના લેખકના મન [illegible] કંઈ સૂઝ્યું છે. [illegible] ન [illegible] તો આમ કરવું જોઈએ?

ઉત્તર.-- [illegible]. અહીં [illegible] [illegible] પિતાની [illegible] લેખ.

"કુદરતે મને [illegible] શું [illegible] તે નથી આપ્યું છે. [illegible] શું [illegible] તે નથી આપ્યું છે. [illegible] કુદરત પોતે શું [illegible] તે નથી [illegible] હવે આપી મને [illegible] મારી પોતાની [illegible] કુદરત પોતાની [illegible] પણ [illegible] — તે [illegible] [illegible] કુદરતે [illegible] કુદરતનું [illegible] કુદરત [illegible] મને [illegible] — [illegible] મારી [illegible] મારી [illegible] મને [illegible] છે. [illegible] મને કુદરત [illegible] હોઈ તો [illegible] મને [illegible] મારી [illegible] કુદરત [illegible] કુદરતે [illegible] [illegible] છે તે નથી [illegible] મને મારી [illegible]

આપણે [illegible] રામનામનું [illegible] [illegible] છે.

"કુદરતી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવશે. [illegible] પણ [illegible] આવશે. [illegible] કુદરત પણ આવશે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવશે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હું પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવશે. [illegible] પણ [illegible] છે. આવવા ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. કુદરત[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible] [illegible] કુદરતે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ કુદરતના [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કુદરતે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] [illegible] કુદરતે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

· [illegible]

હવે — [illegible], અને ફક્ત એ કે આપણે ઉપર-
જણાવેલ વૃત્તિ [illegible] ની તેમ કરવા નું [illegible] છું.
એમના પિતાની સંમતિથી આપવાને [illegible]
બાકી તો કાંઈ [illegible] હતી તે આપ [illegible]
ના પછી [illegible] છું તો [illegible] પાસે
પ્રતિજ્ઞા કરી ચુક્યો જ છું.

કુમાર — [illegible], મારા મનની વૃત્તિ
[illegible] હતી અને એમ[illegible] [illegible]
[illegible] મારી [illegible] [illegible] ના [illegible]
[illegible] હતી. એ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
તેમ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] એમના [illegible]
[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] અને એમને
[illegible] [illegible] કરી [illegible] અને
એમના [illegible] [illegible] [illegible] અને
એમને [illegible] કરશે, એમની [illegible]
[illegible] [illegible] કરવામાં [illegible] [illegible]
અને [illegible] આપના [illegible] [illegible] એનું [illegible], એનું
[illegible] મારી મૈત્રી [illegible] તો એમની [illegible],
[illegible], [illegible] [illegible]
એમનું [illegible], અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] જ [illegible]. મારે શું [illegible].

મ્હારી શાંતિ હોય કે અશાંતિ, મ્હારાં આંતરિક ~~[illegible]~~ અને ~~[illegible]~~ મ્હારે માટે આટલું કરવાં તત્પર હતાં માતા-પિતાને હું [illegible] આપતો કે [illegible], ~~[illegible]~~ એવા સવાલો કદી પણ મ્હારા ~~[illegible]~~ સુખનો કે દુઃખનો વિચાર કરતો નહીં. આખરે રસ્તામાં ન એ ધંધે, ન એ કળાકારના ~~[illegible]~~ કારીગરી, ન એ લેખના ~~[illegible]~~ ચિત્ર, ન એ ગાનના ચિત્ર, ન એ આખાય વિચારનો ટોચ, અને ન એ આધાર આત્મસ્વરૂપ: અને કેવળ અને એકમાત્ર ~~[illegible]~~ ઇચ્છા હતી આ મ્હારે માટે ત્યાગી ફકીરોના ~~[illegible]~~ રસ્તેથી જેમ ને રીતે અનુકૂળ હોય તેમ કરવું. પછી હું સર્વ[illegible]માં ~~[illegible]~~ સુખ અને સંતોષ જ માનતો. જેમનો જેમ અનુકૂળ હોય તે ફ્રેન્ચ ભાષા શીખવાની મહેનત નહીં, પણ લૈટિન અને ગ્રીક પણ નહીં, તે બધાં ભાષાઓનો અભ્યાસ કુદરતી રીતે પણ [illegible] થવાનું નહીં તે સત્ય સમજતો. આટલું [illegible] ~~[illegible]~~ અકુદરતી, અધમ, અને દુઃખ — એ સર્વ [illegible] નહીં પણ નહીં નહીં. અનુકૂળતાથી, મ્હારા પિતા, માતા, અને [illegible] મ્હારા [illegible] આટલું કામ કરતાં અને [illegible], મ્હારા [illegible] આ બાબતમાં જેમનો જેમ મ્હારો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખતો. [illegible] આંખમાં આંસુ આવ્યાં.

આટલું બોલતાં બોલતાં તેમના ગળામાં [illegible] અને [illegible]. [illegible] પણ હું [illegible] તે [illegible] આવ્યાં.

"[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] તેના જ [illegible] [illegible] મારો. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

મિનાર ન કરતો. આ મિનારા ભાલા પર વાંચી
મિશ્રાર કરવાનો અભ્યાસ [illegible] રહ્યા કરતું.

ભાણી અને ધણ આપ્યો — તે ઉપર અનુકુળતા
મેળવાયું. તે કુમારના ભાઈએ! પત્રવ્યવહારનું [illegible]
નો સંક્ષિપ્ત ભાગનું પત્રવ્યવહારનું હતું તે ઉપર ભાગ્યું,
હતું કે — [illegible] "અંગ્રેજોમાંથી, કુરેશીભાઈ ભાઈ
હોઈ ત્યાં ભાઈ [illegible] આવ્યા. ભાઈ [illegible]
નો ભાઈ ત્યાં [illegible] [illegible] નાનાભાઈ
નો [illegible] પાછો આવ્યો. આ ભાઈ પણ ન આવ્યો
નો [illegible] નાંખ્યો.' ભા. કુરૅશી"

અનુકુળતા પર કુરૅશી આવ્યો ને [illegible]
તે મહાત્માં વાંચ્યો:

" [illegible] પ્રિય કુરૅશીભાઈ,

" હું ઈચ્છું કે તમારા [illegible] પણ
" [illegible] પહોંચાડે. આ [illegible] ભાઈ સમાચાર અનુકુળતા
"ભાઈ નહીં કરતો, [illegible] પરંતુ તે પણ [illegible] ભાઈ
"કુટુંબ કે ન કરે, તે કરવા ઇચ્છે [illegible] ભાઈ
"ભાઈ ન હોય ત્યાં હું ન ભાઈ છું.

" તમારે ઘરે [illegible] કુરૅશી [illegible]
"[illegible] તેમાં [illegible] છે. પણ તમારે [illegible]
"મુસલમાનોના સમાચાર [illegible] પછી એ [illegible]
"પણ [illegible] તમારા [illegible] કુરૅશીના સમાચાર [illegible]
"[illegible] સમાચાર [illegible] [illegible] તમારો હું [illegible]
"[illegible] છે. તેમાં [illegible] તમારો [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible]

"[illegible] હતા [illegible]

"તેમનાં [illegible] મુસલમાન

"[illegible] હતા [illegible] હિન્દુસ્તાન[illegible] મુસલમાન [illegible]

"[illegible] છે પણ [illegible] ને [illegible]

"[illegible] નહીં. પણ [illegible]

"[illegible] માટે [illegible]

"મુસલમાન [illegible]

" [illegible] તો [illegible]

"[illegible] તે [illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"તો [illegible] ને [illegible]

"[illegible]

"[illegible] પડે. [illegible]

"નહીં, પણ [illegible] નહીં.

"[illegible] તો [illegible]

"[illegible]

"[illegible] નહીં [illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible] ને [illegible]

"[illegible]

"[illegible] તો [illegible]

"[illegible] પણ [illegible]

"સંકુચિત ભાવ ~~[illegible]~~ ગાંઠ બંધાય છે તે ~~[illegible]~~
"નાબૂદ ~~[illegible]~~ કરવી જોઈએ. ~~[illegible]~~ વિચાર તો આખું
"ઘડતરનું ~~[illegible]~~ વેડીને પણ ~~[illegible]~~ આપણું
"મૂળ ભીંતને ઉખેડે છે તે ~~[illegible]~~
"~~[illegible]~~ તેમનો મરમ. ભાર સંકુચિતને
"આપણ ભોળી હશે કે ભાંગે. આપણા મગજ સંકુચિત
"ભાવના કુટિલતા છે.

"~~[illegible]~~ આ એવું ગણો ઠગી કેદ નહીં મારે મેં ભાખ્યું
"મને પૂછો તો આ જાતિ ક્રોધમાં ઠગ પડેલ નહીં.
"~~[illegible]~~ ઘણુંખરું છે તે બંધાયો નહીં. મારે પોતાને પણ
"બાંધ્યું નહીં ~~[illegible]~~ ગમે તે કહે પણ ~~[illegible]~~ ભાગના કૂંજમાં
"પડ્યું નહીં. આપ કહે વિચાર કરીને કહેતા હતા કે
"કુટુંબને [illegible] સંકુચિતતા [illegible] [illegible] હવે ઈશ્વર-
"પ્રેરણાથી તે વાત ગઈ છે. મને ~~[illegible]~~ ઈશ્વરના પાયા
"પરિવારની વિચારને હવે સ્પષ્ટ દર્શન છે. મારા મનમાં એક
"છે કે મારે એ ન પરણવું તે આપણે એ ન પરણવું તે આપણો
"એ બહેનોના ~~[illegible]~~ ઠીક પડશે ત્યારે કહે [illegible]
"બાપને રહીશું, ઠીક પડશે ત્યારે [illegible] પાસે રહીશું,
"ને ઠીક પડશે ત્યારે [illegible] મઠમાં રહીશું,
"[illegible] [illegible] કરીશું, ને [illegible] મોટા [illegible]
"ફરતી એવા કુટુંબને માટે રહીશું. ~~[illegible]~~

"તમે [illegible] ત્યારે આવ્યા તેમાં મને તો
"ભાસ છે, કારણ તમે ~~[illegible]~~ તેમનો ભાઈ
"[illegible] તો મારે માટે ભાઈ વગર ~~[illegible]~~

"[illegible] મને જુગારી સોબતમાંથી [illegible] ઉગાર્યો છે તે
"મને [illegible] લાગે છે [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] તે મને [illegible] [illegible] [illegible] છે તે [illegible]
"[illegible] [illegible] મને તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી રહી તો મને
"તો હું તો [illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"તો [illegible] [illegible].

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
"તમને [illegible] [illegible] [illegible] નહિ માટે તમને [illegible]
"[illegible] માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible]
"[illegible] નહિ, [illegible] મને તમને [illegible] માટે [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે કે [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] તો [illegible] નથી.

"તમને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી તો [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"મને કે તમને માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] છે; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] તે હું [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]!
"[illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] હું [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] નહીં તો [illegible] નહીં!

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

" ના. કુદરતની [illegible]

[illegible] [illegible] નહીં."

પત્ર વાંચતાં વાંચતાં કુસુમ [illegible] હતાં, [illegible] [illegible] હતાં, અને [illegible] [illegible] [illegible] વિચારો [illegible] હૃદયમાં ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] અને તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતાં. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible], [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તો."

બે દિવસે તે પત્ર વાંચ્યો. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વિના [illegible] રહ્યો. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible], [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ફિકર [illegible]! "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

G.53

[illegible] હતી!" એટલું જ [illegible] તેમનાં તો [illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible]

[illegible] કે "[illegible] [illegible] [illegible]?"

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible] ના [illegible].

[illegible] — [illegible] —

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] ને [illegible]

— [illegible]! — [illegible]! — [illegible] [illegible]! — [illegible]

હું ન [illegible] છું — [illegible].

"[illegible] [illegible] [illegible] હતી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતી. તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ન [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] ન [illegible], [illegible] ને [illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] તેમની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] તેમ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] તેમ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેમની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ને [illegible] સમજૂત થાય, [illegible] પણ હિંદુસ્તાન

[illegible] આવું કંઈ રહેતું નથી. તે હવે તો હું [illegible]

[illegible]. [illegible] હિંદુસ્તાનમાં [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] હવે તો હિંદુસ્તાન [illegible]

[illegible] તો હું પણ [illegible] [illegible].

"એવું સાંભળવામાં છે કે [illegible] [illegible]

[illegible] છે. પણ હવે તો તે [illegible]. [illegible]

ની [illegible] હતી. [illegible] [illegible] [illegible]

ની [illegible] નથી — પણ તે [illegible] [illegible]

[illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] હિંદુસ્તાન [illegible]

[illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible]; [illegible] [illegible] [illegible], ને [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] છે, પણ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] કે [illegible] તો [illegible] નથી. [illegible]

[illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે કે [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] તો [illegible] છે કે [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible]

[illegible] ને [illegible] [illegible]

13/9

દેઈ શકું છું. ~~પણ~~ એમના વારિસોને ભાગ કહે તો કંઈ થાય નહીં. મારે એવી [illegible] ઉમરને [illegible] ખાનદાની નથી."

~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]: "[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] — [illegible]"

[illegible] — [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

"~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

"[illegible] [illegible]

155 ૧૫૫

કેટલાંક આવશે, ~~[illegible]~~ આવાંઃ રૂપે ગરજતા આવશે—
નહિ. આવશે તો ~~[illegible]~~ તમારે ત્યાં ભલે રહે
માટે ઉંઝાવાળાનો બાંધ્યો પડશે, ક્યાં ઝાલીને
પણ આપીને બેસી આવશે, ઈશ્વર તો ફરી
વિચાર કરવાનો ને વિચાર કરતાં ઈશ્વરને આપી
શકાય ~~[illegible]~~ પોતાનો રહ્યો છે તે વિચારમાં
આવી નાખીએ તો સિદ્ધાંત ના આવવાનો તે
નથી નિશ્ચિત ભરોસાનો અનુભવ પણ પ્રકાશમાં
કરીએ. આમાંનો આવશે એનો સ્વરૂપ કરીને આપણે વિચાર કરવો
~~[illegible]~~ કરવા છે કે તમારા જીવનમાં તમારો અનુભવ છે.

ઉંઝાવાળા ફરી વિચાર કરી બોલ્યા: "તો
સાંભળો. વિશ્વાસનો તો પાર નથી માટે મને લાગે
તે જીવનમાં ~~[illegible]~~ તમારે મને બાંધવાનું ઘર જોઈએ. આમ
બોલતાં આપણે વિજ્ઞાનોમાં ઉત્તમ માનેલું શાસ્ત્ર
માનસિક વિજ્ઞાન — Psychology — ના સંશોધકો માંડ્યું
પણ તેમાં ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ઘણો ઊંડો ભેદ જાણવાનો બાકી
છે એટલો જ તમારી ~~[illegible]~~ ને કુદરતના દેશનો સમાગમ
પણ ~~[illegible]~~ તેમાં કુદરતની ઊંચી ધારણાઓ પડી રહી
રહી છે. આ કુદરત [પવિત્ર] ~~[illegible]~~ ની નિર્મળતાથી
~~[illegible]~~ તમને વિચારના સમાગમમાંથી પસાર પણ દૂર રાખવાને
ઉંઝાવાળાનું સ્વરૂપ કહેવું કરે એમ નથી. તમારા મનને કહો
બાકી ઈશ્વરની સહાયતાથી સિદ્ધ થાય તો આ દેશમાં તમે
~~[illegible]~~ સમાગમ કરે કુદરતનું સ્વરૂપ જોવા ઇચ્છાને તેમાં
વિચાર પહોંચતો નથી પણ હું કહેતો હતો અનુભવું. પણ આપ
ઊભાવા આપ સંસ્કારમાં જો કરો કુદરતનું તેમ તમારા "ખુદા—
એક" ઈશ્વર તમારા મન આગળ ખાતરી કરવું પડશે.

10-30
13/7
G.54

તેનો અર્થ કેવળ કે [illegible]
દૂર રહેશો, અને [illegible] તેમ છતાં તમારા સંબંધી
[illegible]
[illegible] કે [illegible]
[illegible] પુરુષો ઉપર દયા [illegible] કરવા લાયક
બાળકોના ભાઈઓનો [illegible] સમુદ્રમાં પડી જાય તો
દુનિયાને [illegible] તે રીતે નહિ [illegible]
ચારિત્ર્ય [illegible] [illegible] [illegible] વચ્ચે
[illegible] રહીને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"જો તમારું [illegible] [illegible] તો
તમારું શરીર પવિત્ર સ્વચ્છ નિર્મળ બનશે, તમે
[illegible] નિર્મળ રહેશો, તમારા [illegible]
બાળકોના [illegible] [illegible] [illegible] કરાવી [illegible]
કરશો, અને [illegible] [illegible] [illegible]
નહિ કરવા ઈચ્છેલાં [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. જો તમારે
વિવાહ કરો તો [illegible] [illegible] [illegible]
ના [illegible] [illegible] [illegible] કરશો.

[illegible] [illegible] [illegible] રાખો
તમારું [illegible] [illegible] [illegible] રાખો,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] તો તે [illegible] તમારી [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ફેલાવો કરવાનો નથી. એ [illegible] વર્ગના સંરક્ષકો છે
અને મજૂરોની ~~[illegible]~~ ટ્રસ્ટીશિપના(?) [illegible]
પણ મન મારીને કાંઈ વ્યવસ્થાની ફરજો [illegible] મંડળોમાં
રહીને તેઓ કામ આ [illegible] [illegible] તેમ કરાવશે
તેવા પ્રયોગ [illegible] [illegible] કરી [illegible]. [illegible]
તો આ [illegible] [illegible] આખાનું સ્વરૂપ પણ નથી
~~[illegible]~~ છે ત્યાં એવો [illegible] [illegible] [illegible]
કેવી રીતે ફેલાવાનો છે [illegible]! [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ તેને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] રીતે વિચાર વિના [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible]
કરવા [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] પણ [illegible] ન [illegible],
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] તે [illegible]. ~~[illegible]~~

"આ રીતે મારી નજરમાં અહિંસાત્મક સ્વરાજ
છે. ~~[illegible]~~ એ અહિંસાત્મક સિદ્ધ કરવાનો માર્ગ [illegible]
જ છે કે [illegible] ~~[illegible]~~ અને [illegible]
અહિંસાત્મક [illegible] કરવો. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] વિચાર [illegible] અને [illegible]
~~[illegible]~~ પ્રતિસ્પર્ધા(?) [illegible] તેમને [illegible]
[illegible] તો ~~[illegible]~~ [illegible] પ્રવેશ કરી [illegible] [illegible]
અહિંસામાં [illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible]. તેઓ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

12-30 [illegible]

નવા શસ્ત્રોની શોધમાં જૂના શસ્ત્રોનો ત્યાગ નહીં
કરી શકું અને ~~[illegible]~~ જૂના શસ્ત્રોનો ત્યાગ કરવા
નવા શસ્ત્રોની શોધ કે [illegible] નહીં શકે. ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] ત્યાગને ભાગતા [illegible] માટે [illegible]
[illegible] નવા શસ્ત્રોની જ શોધના [illegible] તો
કુદરતી રીતે પોતાના [illegible] ~~[illegible]~~ની સાથે [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] સાથે [illegible] [illegible]
[illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ એ [illegible]
[illegible] અંદર કે [illegible] [illegible] આવે ઘોડા ઘણા
[illegible] કે [illegible] ઘણા આવે, અને [illegible] ઘણું
શસ્ત્ર ~~[illegible]~~ કરવાં આવ્યાં નથી [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] શસ્ત્ર [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
શસ્ત્ર [illegible] કરવાં તો [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] કે [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] કે
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] માટે આપણે [illegible] [illegible] [illegible]
પડે — એ વાત કરવા કરતાં તો આપણે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] પડીને [illegible] શકશું.

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] તો આપણે [illegible] [illegible] માટે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] તો ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ગુજરાતીમાં [illegible] કરવું તે [illegible] ગુજરાતીઓને [illegible] સ્વતંત્ર [illegible] ગુજરાતી [illegible]

[illegible] સ્વતંત્ર [illegible] ગુજરાતીઓને [illegible] પોતાની [illegible] [illegible] લખવાનું: [illegible]

[illegible]

૨૨૦-- [illegible]

[illegible] પૂરી [illegible] છે.

[illegible] Only first, and then only our most cherished dreams. To act otherwise is to place the cart before the horse; & because otherwise is to be under a self-deception and of pernicious fallacy. I have learnt this valuable lesson in this sacred lodge and have taught it to this dear partner of my dear dreams, and I never [illegible] pronounce or propose to accept an invitation from [illegible] or any mortal or [illegible] being to further allow any further desecration of the [illegible] [illegible] of [illegible] whatever name or form [illegible] pleased to give to their desecration

[illegible] — I only propose the adoption of a ceremonial fiction analogous to the legal one [illegible] however and our people have religious fiction which our people [illegible] we are often adopted to [illegible] their representatives [illegible] place among

[illegible] — The holy people of that place [illegible] detest such fictions & I think [illegible]

the [illegible] and [illegible] on [illegible] on several other points.

[illegible]— [illegible] you have floored me. I have nothing to add. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

162 ૧૨૫૫

[illegible] ~~[illegible]~~ ને આપેલી
પ્રતિજ્ઞા મારે લેવી. એ મહાપ્રતિજ્ઞાના આધારના
મેં વિચારને ~~[illegible]~~ ખરાં અને નવાં
બીજાં દુઃખો [illegible] સાંભળીને એ સ્વર [illegible]
નિવારણ.

ડૂબ્યો — એ આપણું સંગીત ક્યાંક નથી.
[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] છે.
ડૂબ્યો — નહીં જોઈએ છે — હું આવ્યા દુઃખમાં [illegible]
ના દુઃખમાં પણ [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~
મેં [illegible] વિચાર કરવાનો મારી [illegible] [illegible] છે.
[illegible] [illegible] [illegible] ના [illegible] પણ [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] નહીં [illegible] છું. પણ [illegible]
પણ નહીં રહું. [illegible] દુઃખમાં [illegible] [illegible] પણ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી ~~[illegible]~~ ને
હું [illegible] [illegible] નહીં રહું કે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
હું [illegible] [illegible] [illegible] મારી [illegible] [illegible] મારી [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
પણ [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ડૂબ્યો — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] નથી.

G.55

[illegible] હું [illegible],
અને [illegible] સિદ્ધાંતો [illegible]
[illegible]
[illegible] પણ [illegible]
[illegible] ધનાઢ્યનો [illegible]
[illegible]
[illegible]. તમે જે [illegible]
[illegible] હું વિવેકને
[illegible] હૃદયમાં
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] હૃદય
[illegible]
[illegible]
કરી રહ્યું! પણ [illegible]
[illegible] કે વિવેકના [illegible]
[illegible]
વિચારના [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] અનુકૂળ નહીં હોય ત્યાં સુધી હું [illegible]
રહીશ. પણ મારા [illegible]
[illegible] — [illegible]

[illegible]

[illegible] ૬૪ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

કૃષ્ણ ફરી [illegible] બોલ્યો: "[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]"

પ્રકરણ ૬૪

~~[illegible]~~

કૃષ્ણ નિર્વાણ [illegible]

[illegible] પ્રસંગ [illegible]

[illegible] કૃષ્ણ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] કૃષ્ણના [illegible]

[illegible]

[illegible] કૃષ્ણના [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] વિલાયત કરી ગયા અને
[illegible] તો [illegible] દુઃખની [illegible] સમજાવ્યાં
તે વખતે જોવાના રહ્યા – સહેવાના રહ્યા –

[illegible] હવે [illegible] [illegible] મળી અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] – [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] તે દિવસે, [illegible] અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને
[illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] હવે હું કરવું તેની [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] હવે હું કરવું [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
અને [illegible] [illegible] હું કરવું તેના
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. તે દિવસે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

આપણા ઊંડા અને [illegible] ની ઝાંખી થતા ત્યારે તે [illegible] મારા [illegible] કુદરતની ઉપર [illegible] આનંદ આવતો."

[illegible]

[illegible] —

[illegible]

ટેનીસન — કુદરતવાદી, [illegible]

[illegible]

[illegible]

"નહિ!"

[illegible]

"[illegible]"

[illegible]

G.56

169 1225

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] આવા શાસ્ત્રી [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ક.1275

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Tell me not in mournful numbers
"Life is but an empty dream!"
~~Fall~~ For the soul is dead that slumbers,
And things are not as they seem ~~to~~

Life is real, life is earnest!
And the ~~grave is~~ grave is not its goal;
"Dust thou art, to dust returnest,"
Was not spoken of the soul.
Not enjoyment, and not sorrow,
Is our destined end or way,
But to act, that each tomorrow
Find us farther than today.
Art is long, and Time is fleeting,
And our hearts, though stout and brave,
Still, like muffled drums are beating
Funeral marches to the grave.
In the world's broad field of battle,
In the bivouac of ~~Life~~ Life,
Be not like dumb, driven cattle!
Be a hero in the strife!

Longfellow

ઉપરાંત [illegible] તેના માટે, [illegible] એમની
ખાતર રહેતા [illegible] [illegible], એમની શાળાની
સ્વદેશ છોડ્યો. દરરોજ ~~[illegible]~~ પહેલાં
બાળકોની ટેવ લાગી તેમ તેમ એમનું શરીર હલકું
લાગ્યું, [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]-
માં જવા લાગ્યા, [illegible] [illegible] [illegible] ઉપડી ગઈ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
નહીં [illegible] [illegible] કર!"

"[illegible] [illegible] [illegible]!"

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] પ્રસ્તુત કરવા લાગ્યા.
વિદ્યાર્થીઓ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
કરી, અને વિદ્યાર્થીઓને [illegible]
[illegible]
[illegible]

"[illegible]!"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે.

[illegible]

[illegible] છે.

[illegible]

[illegible] છે. [illegible] છે. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે.

વિદ્યાર્થી — તે [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] નથી.

ગુરુ — [illegible]

[illegible] છે.

વિદ્યાર્થી — [illegible]

[illegible] નથી [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] નથી. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે.

[illegible]

ગુરુ — [illegible]

[illegible]

[illegible]

૧૭૪ [illegible]

[illegible].

વિશ્રુત — [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible].

વિશ્રુત — [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]! [illegible]

વિશ્રુત — [illegible], [illegible]!

[illegible] છે! [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે. [illegible]

છે — [illegible]

[illegible]

[illegible]

૧. [illegible]

[illegible]

[illegible] છે. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે, [illegible]

[illegible] છે, [illegible]

[illegible] છે અને તે [illegible]

[illegible] છે. ~~[illegible]~~

[illegible] — [illegible] — તું ~~[illegible]~~

[illegible] તેને [illegible]

[illegible] છે કે તેને [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] છે, તે [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] છે. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] છે તેને [illegible] — [illegible]

[illegible] છે ~~[illegible]~~ અને [illegible]

[illegible]

[illegible] છે [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] છે, [illegible]

[illegible]

~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] છે — તે [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] છે તે [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

સાહિત્યનીતિ [illegible] નથી, પણ તેમનું [illegible]

[illegible] અને [illegible]

છે. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

સમાજ [illegible].

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1 Symbolical, ચિહ્નાત્મક.

[illegible]

[illegible]